

Col·lectius virtuals i lactància materna.

Elena Ferro Gay

Tutora: Agnès Vayreda Duran
Consultor: Oriol Olesti Vila

Universitat Oberta de Catalunya
Llicenciatura en Humanitats

Treball de fi de carrera.
Gener 2004.

1. INTRODUCCIÓ	4
2. PRESENTACIÓ	5
2.1. OBJECTIUS	5
2.2. JUSTIFICACIÓ	5
2.2.1. <i>La necessitat de recolzament durant la lactància</i>	5
2.2.2. <i>Els col·lectius virtuals</i>	8
2.3. OBJECTE EMPÍRIC	9
3. APROXIMACIÓ METODOLÒGICA	14
3.1. METODOLOGIA.....	14
3.2. TREBALL DE CAMP	15
4. PARTICIPACIÓ	15
4.1. INTRODUCCIÓ.....	15
4.2. ELEMENTS DE LA PARTICIPACIÓ	16
4.3. DESCRIPCIÓ QUANTITATIVA DE LA PARTICIPACIÓ	17
5. INTERACCIÓ	24
5.1. INTRODUCCIÓ.....	24
5.2. INTERCANVI D'INFORMACIÓ I SUPORT	25
5.2.1. <i>Demandes d'informació o demandes de suport?</i>	25
5.2.2. <i>Sentir-se part d'un grup</i>	26
5.2.3. <i>El suport com a factor determinant, o no, en l'èxit de la lactància</i>	28
5.2.4. <i>El paper de l'expert</i>	31
5.3. ALTRES INTERCANVIS	32
5.4. IDENTITAT I ESTRATÈGIES PER ASSEGURAR-SE RESPOSTA	33
5.5. NOVES I VETERANES	36
5.6. INTERCANVIS ENTRE COL·LECTIUS	38
6. RELACIÓ MÓN VIRTUAL-MÓN REAL	39
6.1. INTRODUCCIÓ.....	39
6.2. ELS GRUPS DE SUPORT A LA LACTÀNCIA MATERNA	40
6.3. LES TROBADES PRESENCIALS	41
7. ANÀLISI DEL DISCURS: ECONOMIA DE LA VERITAT	43
7.1. INTRODUCCIÓ.....	43
7.2. SEGUIR L'INSTINT O BUSCAR RECOLZAMENT CIENTÍFIC?.....	43
7.3. CONFLICTE ENTRE LES DIRECTRIUS MÈDIQUES I EL MODEL DE CRIANÇA	45
7.4. ALTRES AGENTS EN CONFLICTE AMB EL MODEL DE CRIANÇA	48
7.5. APROPIACIÓ DEL CONEIXEMENT	49
8. COMENTARIS FINALS	52
9. FUTURES LÍNIES DE RECERCA	55
10. BIBLIOGRAFIA	57

ANNEXOS

1. FÒRUMS I LLISTES DE DISTRIBUCIÓ RELACIONATS AMB LA LACTÀNCIA	59
2. DESCRIPCIÓ DELS FÒRUMS I LLISTES DE DISTRIBUCIÓ CENTRATS EN LA LACTÀNCIA	61
3. VITALITAT DELS FÒRUMS I LLISTES DE DISTRIBUCIÓ CENTRATS EN LA LACTÀNCIA	64
4. IMPRESSIONS DE PANTALLA	65

5.	CONVERSES ACTIVES/DIA I MISSATGES/DIA ALS FÒRUMS	69
6.	PARTICIPANTS AL FÒRUM <i>PYR PADRES CLM AEP</i>	71
7.	PARTICIPANTS AL FÒRUM <i>LACTANCIA ESTILÍSIMO</i>	73

1. Introducció

Quan va néixer el meu fill, sabia que volia donar-li el pit, però ignorava quant de temps ho podria fer i tampoc coneixia a gaire gent que ho hagués fet. El meu interès pel tema em va portar a buscar per Internet informació sobre l'alletament, però a més dels articles, recomanacions i documents, vaig trobar grups de mares que es reunien en fòrums de criança i a través dels quals em va arribar quelcom més que la pura informació: la sensació d'estar compartint una experiència, de no ser única i de no estar fent res estrany. Amb el temps, la pantalla de l'ordinador va deixar de ser un equivalent electrònic a la pàgina d'un llibre per esdevenir una finestra a un espai – en la meva ment, gairebé una localització física – poblat d'altres persones amb interessos compartits i problemes similars als meus, fins al punt que aquesta relació va travessar en algunes ocasions la pantalla per esdevenir presencial¹.

Existeix un gran nombre de grups virtuals² dedicats a la maternitat (i a la paternitat), i alguns d'ells tenen un alt grau de participació. En el cas de la lactància materna, la manca de suport social i familiar, i la poca informació, o informació contradictòria que reben les mares – fins i tot, per part del seu pediatra – fa pensar que aquests grups poden ser un recurs a tenir en compte per tal d'obtenir aquesta expertesa i recolzament necessaris per a portar endavant amb èxit l'alletament dels fills. L'objectiu d'aquest treball és observar com funcionen alguns d'aquests grups, a través de l'observació participant, parant especial atenció a dos aspectes concrets: l'equilibri entre la funció informativa i la funció de suport, i el que he definit com a l'economia de la veritat.

---

¹ Evito deliberadament emprar en aquest cas el terme *real* perquè les relacions virtuals són també reals, tan reals com les presencials.

² Faig servir indistintament els termes *grup virtual* i *col·lectiu virtual* per a referir-me a grups de persones que es comuniquen a través d'Internet en fòrums o llistes de distribució al voltant d'algun tema definit (més o menys obert). Evito emprar el terme *comunitat virtual* perquè, a priori, desconec si aquests grups es poden definir com a tals, i aquesta tasca sobrepassa l'objectiu del treball, tot i que no he pogut evitar fer-hi alguna menció.

2. Presentació

2.1. Objectius

Un dels dos objectius principals d'aquest treball és esbrinar com funcionen els col·lectius virtuals estructurats al voltant del tema de la lactància materna en tant que proveïdors d'informació sobre la lactància però, sobre tot, com a xarxa de suport i ajut entre mares que alleten. L'altre objectiu és analitzar com es gestiona la veritat i quin equilibri s'estableix entre el saber popular i el saber científic, d'on procedeix l'autoritat que determina quina és la veritat acceptada pel grup; és a dir, el que anomenaré *economia de la veritat*.

Altres objectius secundaris, més específics, són observar fins a quin punt s'esdevenen relacions estretes entre les mares, què s'intercanvia (informació, experiències, afecte, companyia...), quins altres temes es tracten a banda de la lactància materna i quina relació s'estableix amb altres grups i recursos de la xarxa.

2.2. Justificació

2.2.1. La necessitat de recolzament durant la lactància

El canvi de les estructures tradicionals de la família i de l'entorn més proper a l'individu, ha afectat també a les mares en la seva tasca. Per a moltes, la guia sobre la manera correcta d'actuar en la criança del seu fill prové del pediatra i de professionals de la sanitat en general, a banda de la informació que puguin obtenir de llibres i revistes. No he d'oblidar, tampoc, la influència d'altres medis, com el cine o la televisió.³ Tanmateix la mare necessita un altre tipus de recolzament, poder parlar, expressar dubtes i, sobre tot, comprovar que altres mares s'han trobat amb els mateixos problemes, posar en comú estratègies i alleugerir la tensió provocada per no saber si s'actua "correctament". Moltes mares no havien tingut mai contacte amb infants abans d'haver-se de fer càrrec del seu propi fill, o veuen com els consells provinents de l'anterior generació – mare, sogra – entren en contradicció amb l'opinió dels experts – opinions sovint contradictòries entre si – o amb les seves pròpies idees.

En el tema de la lactància materna, això és molt clar: són moltes les mares que no troben prou informació i, sobre tot, un suport a la seva decisió d'al·letar. Elles mateixes són part d'una generació criada majoritàriament amb lactància artificial. A més, la principal guia per l'alimentació dels fills en els primers anys, que gairebé sempre és el pediatra, no compta sovint

---

³ Quin impacte pot tenir el fet de veure constantment infants alimentats amb biberó en tota mena de sèries i pel·lícules? Pel contrari, quin impacte tindria si el normal fos veure nens de dos anys prenent pit? De totes maneres, no és una influència unidireccional: És clar que si a les sèries i pel·lícules el normal és veure biberons també pot ser conseqüència de que aquesta és l'experiència i coneixement que tenen els guionistes de la criança (a banda de possibles patrocinis de fabricants d'aliments infantils).

amb la formació adequada. Les recomanacions de la OMS i d'Associacions de Pediatria de diferents països són clares:

“ (...) de acuerdo con la Organización Mundial de la Salud (OMS) y la Academia Americana de Pediatría (AAP), el Comité de Lactancia de la Asociación Española de Pediatría recomienda la alimentación exclusiva al pecho durante los primeros 6 meses de la vida del niño y continuar el amamantamiento junto con las comidas complementarias adecuadas hasta los 2 años de edad o más.”⁴

Segons un informe elaborat per experts de la pròpia *Asociación Española de Pediatría*, però, molts pediatres no tenen els coneixements suficients:

“En nuestro medio, la mayoría de los profesionales sanitarios saben que la lactancia materna es la mejor alimentación para el lactante, pero muchos ignoran su manejo y se limitan a repetir viejas costumbres perjudiciales para la lactancia como: horarios rígidos, separar a la madre y al niño en el puerperio inmediato, retrasar la primera toma, usar chupetes y biberones o contraindicar la lactancia natural por motivos menores. En otras ocasiones cuando no saben resolver algún problema planteado por la madre, se limitan a recomendar el biberón.”⁵

A tot això, hem d'afegir la constatació que convertir-se en mare és un pas important en la vida d'una dona que necessita de recolzament especial. Segons Ruth E. Lawrence, en la nostra cultura no es troba aquesta ajuda necessària:

“El francés Van Gennp denominó rites de passage a las ceremonias rituales que marcan cambios especiales en la vida de las personas. La lista incluye el matrimonio, la maternidad, el nacimiento, la muerte, la circuncisión, la graduación, la ordenación y la jubilación. En nuestra actual cultura puede obtenerse apoyo para la mayoría de estos acontecimientos, excepto el nacimiento y la maternidad.”⁶

Aquest buit, en la seva doble vessant – informació i recolzament – el pretenen cobrir els grups de suport. L'acció dels grups de mares és important per assolir l'èxit en la lactància:

“La socióloga Alice Ladas estudió a las mujeres que acudían a las reuniones de La Leche League y las comparó con un grupo similar de madres que intentaban dar el pecho pero no contaban con este apoyo. Pudo demostrar claramente que las mujeres que acudían a las

---

⁴ **Comité de Lactancia Materna de la Asociación Española de Pediatría.** *Recomendaciones sobre la lactancia materna.* <http://www.aeped.es/lac-mat/lactmat.htm>

⁵ **MC Tembory Molina** Asociación Española de Pediatría. *Informe sobre el conocimiento de los residentes de pediatría en el manejo de la lactancia materna.* <http://db.doyma.es/cgi-bin/wdbcgi.exe/doyma/mrevista.fulltext?piden=13043564>

⁶ **Lawrence**, 1996. Pàg. 657

reuniones tenían más confianza en sí mismas, y parecían beneficiarse de recibir una información exacta y actualizada, así como apoyo individual y en grupo.

Silverman y Murrow estudiaron las actividades de los grupos de apoyo, y llegaron a la conclusión de que **la dinámica de grupo es importante y que refuerza el sentimiento de ser normal.**⁷

“Un nuevo estudio sugiere que los programas que unen nuevas madres con madres que han amamantado exitosamente pueden incrementar el tiempo que las nuevas madres amamenten a sus niños. Las madres primerizas apareadas con voluntarias pares tuvieron 2.5 veces más probabilidad de amamantar a los 3 meses que las mujeres que no recibieron apoyo de pares; esto fue mostrado por Cindy-Lee Dennis en su tesis doctoral(...).”⁸

Segons Shelley E. Taylor, aquesta necessitat de companyia és pròpia de les dones:

“La amistad de las mujeres es vital para la salud mental (...) Pero sus preferencias por la compañía mutua tal vez no procedan sólo de la asociación gratificante que las demás mujeres proporcionan, sino también de una herencia evolutiva que ha seleccionado la amistad femenina. Las mujeres y los niños han permanecido vivos a lo largo de los siglos porque las primeras establecen amistades.”⁹

La necessitat de companyia i d'una xarxa de suport no és exclusiva de les dones que alleten, però la forma de vida en les societats “modernes” dificulta la satisfacció d'aquesta necessitat:

“El concepto de Ayuda Mutua es una condición natural en los seres humanos, es una necesidad de poder compartir, buscar ayuda y contacto con otras personas en las que confiar ante situaciones de alegría, de tristeza, de enfermedad, de peligro o de ansiedad. La necesidad de buscar a otros para compartir o de buscar ayuda es una tendencia natural que acompaña a las personas a lo largo de la vida.

Se dice que la Ayuda Mutua es el intercambio de DAR y RECIBIR entre dos o más personas con resultados positivos para la salud con repercusión para el bienestar social de la Comunidad y de desarrollo del sentimiento de reciprocidad social. En las comunidades pequeñas existe una relación de ayuda natural, pero cada vez más en las sociedades "modernas" y sobretodo en las grandes ciudades, las personas viven de forma más aislada los problemas. No existen espacios naturales entre "iguales" para compartir sus dificultades y problemáticas.”¹⁰

---

⁷ Lawrence, 1996. Pàg 659

⁸ *El apoyo de pares ayuda a las madres sin experiencia a resolver problemas con la lactancia.* EnRedDatos Número 26 Enero de 2002 http://www.lacmat.org.ar/enred/bol_26/26comen.htm

⁹ Taylor, 2002. Pàg. 115

¹⁰ Alvarez, 2002 (http://mys.matriz.net/mys08/experiencias/exp_08_02.html)

2.2.2. Els col·lectius virtuals

Més recentment ha aparegut una altra manera de trobar aquesta companyia d'altres mares amb les mateixes preocupacions: Internet. Gràcies a aquesta tecnologia les mares poden posar-se en contacte amb col·lectius virtuals, on no importa la distància física, i cohesionats per uns interessos comuns, sovint molt focalitzats en un tema concret, com és el cas de la lactància.

El que fa que aquests col·lectius tinguin interès per a les persones que els integren és la possibilitat d'obtenir-hi uns béns comuns: *“Todos los grupos cooperativos de personas existen en un mundo competitivo porque ese grupo reconoce que hay algo valioso que pueden ganar sólo si se unen”*¹¹. Tot i que soni a mercantilisme, aquests béns poden ser, segons Rheingold, coses com el capital social, el capital de coneixements i la comunió. És a dir, d'una banda, Rheingold ens remet, a través de la seva concepció de béns col·lectius, a la idea de que el que manté el grup unit i a les persones interessades en participar-hi és la recerca d'informació (capital de coneixements) i el suport (capital social i comunió). Aquesta idea es veu reforçada per observacions com aquesta: *“Aquellos a quienes las comunidades virtuales les parecen lugares fríos, señalan los límites de la tecnología (...). Pero estos críticos no nos dicen cómo Philcat, Lhary, los Allison y mi propia familia podríamos haber encontrado la comunidad de apoyo e información que encontramos en la WELL cuando lo necesitábamos”*¹².

A més, aquestes comunitats no són percebudes pels seus integrants com a quelcom tecnològic, fred i abstracte, sinó que sovint s'utilitzen metàfores per explicar-les: *“Las comunidades virtuales son lugares donde la gente se reúne, pero también son instrumentos (...)”*¹³. La metàfora del lloc ens porta al concepte de ciberespai, mentre que la metàfora de l'instrument aporta un valor afegit: no és només atractiva la informació que s'hi troba sinó, sobre tot, la interacció necessària per obtenir-la.

Al final, malgrat que sense ella el grup no podria existir, no és la tecnologia el que determina aquests col·lectius, sinó l'acció conjunta de les persones que les integren, tal com afirma S.G. Jones: *“(...) la construcción social de la realidad que existe en Internet no está constituida por las redes que utilizan los usuarios de CMO, está constituida en las redes.”*¹⁴ Tot i que no entra en el tema exhaustivament, ens apropa una mica al concepte d'apropiació.

Veiem, d'altra banda, que els autors ens parlen de comunitats virtuals. Tot i que, a priori, no puc assegurar que els col·lectius virtuals que estudiaré siguin veritables comunitats, ni és l'objectiu final d'aquest treball determinar-ho taxativament, sí que ens pot resultar útil comprendre què són. Segons H. Reinghold, *“Las comunidades virtuales son agregados sociales que surgen de la Red cuando una cantidad suficiente de gente lleva a cabo estas discusiones públicas durante un tiempo suficiente, con suficientes sentimientos humanos como para formar*

---

¹¹ Rheingold, 1996. Pàg. 29

¹² Rheingold, 1996. Pàg. 43

¹³ Rheingold, 1996. Pàg. 82

¹⁴ Jones, 2003. Pàg. 25

redes de relaciones personales en el espacio cibernético.”¹⁵ Aquestes comunitats, en tant que virtuals, tenen algunes particularitats.

Les limitacions – i les oportunitats! – del mitjà en el qual es desenvolupa condicionen en gran mesura el comportament d’aquestes comunitats. Una primera particularitat és el fet de que la comunicació sigui escrita, amb totes les implicacions que això té en quant a expressivitat, estil comunicatiu i possibilitat de reflexionar sobre el que es vol dir. Una altra particularitat és la possibilitat d’ocultar la pròpia identitat, i la facilitat per deslligar-se de la comunitat sense deixar rastre. A més, com apunta Nancy K. Baym, “*las acusaciones más serias contra las comunidades on-line son su homogeneidad y su falta de compromiso moral*”¹⁶. El cert és que podem triar una comunitat que comparteixi amb nosaltres els interessos – nosaltres triem la comunitat, la comunitat no ens ve imposada – i podem mostrar-hi la identitat que vulguem i abandonar-la tan bon punt deixi d’interessar-nos, sense cap cost.

Més enllà del fet que un determinat col·lectiu virtual pugui ser definit com a comunitat virtual o no, “*algunos participantes en un grupo on-line pueden experimentarlo como comunidad mientras que otros no*”¹⁷. Això ens indica que quan estudiem aquests col·lectius és probable que hi trobem diferents graus d’implicació i diferents percepcions sobre el grup per part dels integrants.

A la pràctica, si naveguem per Internet, ens podem adonar que tant la lactància com la maternitat en general han esdevingut temes al voltant dels quals s’han creat grups de persones – que podrien ser comunitats o no. Estudiant aquests grups pretenc esbrinar de quina manera es produeix aquest intercanvi d’informació i suport sobre el qual trobem tantes referències a la bibliografia, així com investigar el menys conegut camp de l’economia de la veritat i la seva construcció.

2.3. Objecte empíric

En aquest treball faré una anàlisi d’alguns dels col·lectius virtuals que tracten el tema de la lactància materna. He fet primer una cerca de fòrums i llistes de distribució de correu en llengua castellana (no se n’ha trobat cap en català), descartant altres idiomes per la inviabilitat d’abordar un estudi tan extens. Els col·lectius candidats a l’estudi són grups creats per tractar el tema de la lactància com a eix central, o bé grups d’àmbit més general, al voltant de la maternitat (criança, educació, etc.), l’embaràs i el part, o el tema específic dels parts múltiples, que puguin tenir molta activitat al voltant del tema de la lactància. A continuació he fet una tria entre tots aquests fòrums i llistes de distribució per a obtenir un parell de col·lectius que

---

¹⁵ Reinghold, 1996. Pàg. 20

¹⁶ Baym, 2003. Pàg 56

¹⁷ Baym, 2003. Pàg 58

estudiaré amb detall i ens els quals basaré el treball. Per poder fer la tria, he realitzat una prospectiva valorant els següents paràmetres:

- Especificitat: centrada en la lactància o de temàtica més general.
- Dispositiu tecnològic: Fòrum o llista de distribució.
- Organització dels missatges: En forma de llista o en arbre de respostes¹⁸.
- Qui promou el col·lectiu: una institució (experts, empresa amb fins comercials, ONG...), una associació d'iguals, una mare...
- Vitalitat:
  - Nombre de missatges.
  - Nombre de respostes als missatges.
  - Nombre de subscripcions (si es pot saber).
  - Nombre de participants (actius).

La llista de col·lectius candidats està detallada a l'annex 1. *Fòrums i llistes de distribució relacionats amb la lactància.*

. En aquest primer nivell d'anàlisi, necessari per fer una primera tria, detallo l'especificitat i el dispositiu. En total he considerat 25 col·lectius.

Després d'aquest primer apropament, he decidit no tenir en compte els fòrums i llistes que no tractin el tema de la lactància específicament, perquè en aquests casos el tema no és central ni prou recurrent com per basar l'estudi del grup en aquest aspecte. D'altra banda, dispo de un conjunt de col·lectius específics prou ampli. Així doncs, he analitzat més detingudament els grups de lactància, que sumen un total de 9 i estan descrits més detalladament a l'annex 2. *Descripció dels fòrums i llistes de distribució centrats en la lactància* i al 3. *Vitalitat dels fòrums i llistes de distribució centrats en la lactància.*

Finalment decideixo triar els col·lectius a estudiar entre els fòrums. Les llistes de distribució, excepte lacmat-l, tenen un nivell d'activitat molt baix. A més, el mecanisme de funcionament dels fòrums és més propici pel tipus d'observació que vull realitzar. He triat el **Foro Lactancia Estilísimo.com** pel seu gran nivell d'activitat i participació, i també el de **Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES). AEP**, que em permetrà fer una altra aproximació diferent perquè ja no es tracta d'una relació entre iguals, sinó que hi apareix la figura de l'expert (a part de tenir un nivell acceptable de participació).

---

¹⁸ Anomeno arbre de respostes a aquella organització dels missatges en que cada resposta penja (gràficament) de la intervenció (sigui pregunta inicial o una altra resposta anterior) a la que fa referència. Es contraposa a la llista de respostes, en que aquestes s'organitzen seqüencialment, normalment de forma cronològica.

Foro Lactancia Estilísimo.com

(<http://foros.estilísimo.com/phorum/list.php?f=23>)

Pertany a un portal comercial del grup Wanadoo dirigit a dones. El portal estilísimo compta, a part dels fòrums, amb seccions dedicades a temes diversos com “Hogar”, “Gente”, “Moda y belleza”, “Familia”, etc. El portal¹⁹ inclou molta publicitat tant a la pròpia pàgina com a base de *pop-ups*²⁰.

A més del fòrum de lactància hi ha d'altres dedicats a temes diversos relacionats amb la dona, agrupats sota els epígrafs de “Moda y Belleza”, “Mundopadres” (on trobem el fòrum de Lactància), “Horóscopo” y “Gente”.²¹

Als fòrums també s'hi pot accedir a través de MundoPadres²², una web dedicada a l'embaràs, part i desenvolupament dels fills i que compta amb la col·laboració d'experts (pediatres, ginecòlegs, psicòlegs...) i que va ser el germen del primer fòrum (que encara manté el nom de MundoPadres). Aquest fòrum de MundoPadres (d'eresMas) s'ha integrat en el conjunt de fòrums dedicats a la dona arrel de la fusió d'eresMas amb el grup Wanadoo. El portal d'estilísimo, quan accedim al tema *Familia*, ens enllaça directament amb el portal Mundopadres.

Hi ha un moderador que no dirigeix les converses ni hi intervé mai, tret d'avisar de noves funcionalitats del sistema o posar ordre quan hi ha intervencions inapropiades. No hi ha cap expert que intervingui oficialment al fòrum – fora d'aquells que ho facin a títol particular i per iniciativa pròpia. És un fòrum amb un nivell d'activitat força alt.

Els missatges s'organitzen en forma d'arbre, però, a efectes pràctics, les respostes es llegeixen seqüencialment, en ordre cronològic.²³

El fòrum no està directament lligat amb cap informació sobre lactància materna, fora de la que ofereix en el seu encapçalament i que apel·la a la Organització Mundial de la Salut com a autoritat en el tema de la lactància:

*“Rogamos a todos los foristas que tengan en cuenta el carácter internacional de este foro que implica diferentes circunstancias y necesidades en función del país donde se resida, en este sentido os solicitamos que leáis el comunicado de la Organización Mundial de la Salud sobre Lactancia :<http://www.fmed.uba.ar/ibfan/doc/sa547.pdf> y en concreto los párrafos dedicados a Lactancia natural y Alimentación complementaria.”*²⁴

En canvi, el portal Mundopadres – a través del qual no passen necessàriament els participants al fòrum – sí que inclou informació al respecte a http://www.mundopadres.com/contenido_enciclopedico/interior.php?sec=5&sub=44

---

¹⁹ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Portal estilísimo.com*

²⁰ *Pop-up*: Finestra que s'obre automàticament sense ser requerida pel navegador.

²¹ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Fòrums estilísimo.com*

²² Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Portal MUNDOPADRES*

²³ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Fòrum Lactancia estilísimo*

²⁴ Trobem aquest text a l'encapçalament de <http://foros.estilísimo.com/phorum/list.php?f=23&a=2&t=478>

Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES). AEP. ²⁵

(<http://www.aeped.es/lac-mat/foros/pyr-padres.htm>)

És un fòrum promogut pel Comitè de Lactància Materna de l'Associació Espanyola de Pediatria, en el marc de la pàgina de la mateixa associació. Tota la web està lliure de publicitat, i està dedicada a informació de caràcter mèdic, tant destinada a pares com a professionals de la salut, creat així un context seriós. Podem comparar alguns detalls de les pàgines web que hostatgen els dos fòrums, per tal de veure la gran diferència de context entre l'un i l'altre:

SECCIONES			
GENTE	MODA Y BELLEZA	RELACIONES	SEXUALIDAD
			
<ul style="list-style-type: none"> - Un concierto para ricos - Gema Ruiz se recupera - M. Carey, con los árabes - «El Señor de los Anillos»	<ul style="list-style-type: none"> - Rostro, pies y manos - Famosos operados - ¡Baila sin parar! - Tratarse con ultrasonidos	<ul style="list-style-type: none"> - La viudedad - Negación ante la ruptura - Amante y amigo - Busca tu identidad	<ul style="list-style-type: none"> - Apasionad@s - Mitos del pene - Técnicas de masturbación - Noticias sexuales
<ul style="list-style-type: none"> ■ TU CARTA ASTRAL Pídela para el 2004. ■ moda y belleza cuerpo, mente, tendencias ■ Maternidad preparate, parto, educación	<ul style="list-style-type: none"> ■ NUEVAS AMISTADES Descubre posibles amig@s. ■ horóscopo amor, fortuna, tarot ■ sexualidad mitos, realidad, enciclopedia	<ul style="list-style-type: none"> ■ Gente Famosos, corazón, realza... ■ relaciones pareja, amistad, solter@s ■ foros, comunidad comparte, ayuda, emocionate	 Compruébalo. Clic aquí
ESPECIALES			
 No puede faltar en tu armario	 Haz nuev@s amig@s	 Hasta 10.000 euros para nuevos ingresos	Saca alta rentabilidad a tus ahorros con ING
			
<ul style="list-style-type: none"> - Los armarios - El Tenedor inteligente - Collares y Pulseras - Creditos fiables on line	<ul style="list-style-type: none"> - Cómo ser tu propio jefe - Cursos de idiomas - Comunicación corporal - ¿Cambiar de empleo?	<ul style="list-style-type: none"> - Prepara el parto - Lactancia materna - Que coma de todo - Trastornos del embarazo	<ul style="list-style-type: none"> - Tu horóscopo diario - Las Runas te hablan - ¿Te ha dejado? Hechízalo - Dedícale un poema

Fragment de la pàgina inicial d'estilísimo.com

²⁵ D'ara en endavant ens hi referirem com a **PyR Padres CLM AEP**.

<p>Noticias Pediátricas Más »</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Cálculo de la HTA en niños-adolescentes ● Notas OPE Pediatría de especializada ● Más en los casos de cáncer de Valladolid ● Simposio sobre Adolescencia <p>ampliar y leer más noticias</p>	<p>Congreso de la AEP-2004 Más »</p> <p>limite recepción comunicaciones 17 febrero 2004 descargue el formulario</p> <p>(-todo aquí-)</p>
<p>Preguntas y Respuestas</p> <p>Sobre Vacunas responde el Comité Asesor de Vacunas</p> <p>profesionales - padres</p> <p>Sobre Lactancia Materna responde el Comité de Lactancia Materna de la AEP</p> 	<p>Protocolos de la AEP Más »</p> <p>Disponibles los correspondientes a Neumología y a Inmunología Clínica y Alergología</p>
<p>Anales de Pediatría Más »</p> <p>textos completos desde 1996</p> <p>Aquí puede consultar el numero de Enero 2004</p>	<p>Formación Continuada</p> <p>Anales de Pediatría Continuada (APC), el nuevo programa de formación multimedia de la AEP. Ya disponible el numero 3</p> <p>Más »</p> <p>Programa de Actualización en Vacunas (PAV). Disponible ya el Módulo 2</p>

Fragment de la página inicial de l'AEP

En aquest extracte de les *Advertencias y avisos legales* podem veure quins són els objectius dels creadors de la web de l'AEP i dels seus fòrums:

“Propiedad de esta página

*La propietaria de esta página es la Asociación Española de Pediatría, la **institución científica y profesional de los pediatras y cirujanos pediátricos españoles.** (...)*

Destinatarios de la información

*La información contenida en esta web, a excepción de Infofamilia (ver más adelante) esta dirigida exclusivamente a profesionales sanitarios. Los **contenidos han sido cuidadosamente seleccionados** e intentan sustentarse en las actuales **evidencias científicas**; no obstante aquí se muestran a título ilustrativo e instamos a que siempre se contrasten con información obtenida de otras fuentes.*

Infofamilia: sección dirigida a los padres

*Infofamilia es la sección dirigida a los padres de la web de la AEP. Los contenidos de esta sección se ofrecen al público general **con el propósito de informar sobre temas relevantes en la salud infantil.** En ningún caso pretenden sustituir la tarea de su pediatra, por lo que en esta web no se atienden consultas personales vía correo electrónico. Para cualquier tema relacionado con la salud de su hijo le aconsejamos que sea guía de las orientaciones y recomendaciones aportadas por su pediatra.*

Foros

*La web de la AEP cuenta con foros de acceso público en los que **los visitantes pueden realizar preguntas a expertos.***

Cada foro cuenta con unas instrucciones específicas de uso. Los foros nunca deben utilizarse como un

medio de consulta médica, rigiendo para ellos los principios establecidos en el epígrafe de Infamilia de esta sección.”²⁶

Podem veure com l’objectiu de l’AEP en crear el fòrum és proporcionar una informació científica i donar l’oportunitat als visitants de realitzar preguntes als experts. A diferència del fòrum d’estilísimo - que a la seva web insta als foristes a participar sota el lema “*comparte, ayuda, emocionate*”, que podem llegir al fragment de pàgina mostrat abans – el fòrum del Comitè de Lactància Materna de l’AEP, no pretén fomentar la relació entre els participants.

Des de la pàgina principal de la web de l’AEP²⁷ podem accedir als fòrums del Comitè de Lactància Materna des de l’apartat de *Preguntas y Respuestas* – aquest apartat inclou, a més de la lactància, el tema de les vacunes. També hi podem accedir a través de l’enllaç al Comitè de Lactància Materna. En ambdós casos se’ns presenta la pàgina principal del Comitè²⁸, amb els enllaços a les diferents informacions i serveis que ofereix. Entre aquests serveis estan els fòrums de lactància – n’hi ha dos, un destinat a pares, que és el que ens ocupa, i un destinat a professionals.

En aquest fòrum, els pares formulen les preguntes, i les responen els pediatres del Comitè²⁹, però les respostes també estan obertes a altres pares (de fet, principalment hi participen mares). És un fòrum moderadament actiu, amb un nivell d’activitat constant, i actualització pràcticament diària. Les converses s’estructuren en forma d’arbre, tot i que en la lectura del text complet els missatges estan ordenats seqüencialment de forma cronològica.³⁰

3. Aproximació metodològica

3.1. Metodologia

La metodologia emprada ha estat qualitativa, seguint l’enfocament del projecte de recerca “*La Sociabilitat al Campus Virtual: Una aproximació a l’estudi de les comunicacions, interaccions i relacions dels estudiants de la UOC*”³¹, convenientment adaptat a les dimensions més modestes d’aquest treball i a les característiques peculiars del meu objecte d’estudi. En concret, he adoptat l’enfocament etnogràfic, que inclou, segons el projecte esmentat:

“1) *L’observació intensiva i participant del grup social que es vol estudiar;*

2) *l’elaboració d’una descripció detallada de tot allò que l’investigador entén com a significatiu per copsar la seva estructura i funcionament, i que inclou el significat que els participants donen a les seves accions*

---

²⁶ Trobarem el text complet d’*Avertencias y avisos legales* a <http://www.aeped.es/advertencias.htm>

²⁷ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Pàgina principal AEP*

²⁸ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Pàgina principal CLM*

²⁹ Trobem una llista dels integrants del Comitè a <http://www.aeped.es/lac-mat/compo.htm>

³⁰ Veure annex 4. Impressions de pantalla. *Fòrum PyR Padres CLM AEP*

³¹ **Vayreda** et al., 2000, pàg. 8-19

3) i finalment, el principi d'incertesa, l'absència d'hipòtesis prèvies ben definides que guïïn la investigació”³²

3.2. Treball de camp

El treball de camp realitzat ha consistit bàsicament en l'aplicació de la tècnica de l'observació participant, realitzada entre el 15 de setembre i el 31 d'octubre de 2003. Eventualment, també s'han considerat intervencions al fòrum fora d'aquest període si resultaven particularment interessants i, especialment, si feien referència a alguna conversa iniciada dins del període d'observació. Diàriament, durant el període d'observació, vaig visitar ambdós fòrums. Aquestes visites les feia sempre a la nit, generalment entre les 10 del vespre i la 1 de la matinada. La meua activitat va consistir en llegir els missatges i prendre anotacions en el meu quadern de camp i, esporàdicament, participar en un i altre per tal d'observar reaccions als meus missatges o aclarir aspectes de la participació dels altres membres dels fòrums. A més, vaig recollir una sèrie de dades quantitatives referents a la participació no per fer-ne l'anàlisi quantitatiu sinó com a element complementari a nivell descriptiu.

Aquest treball de camp, propi de la recerca etnogràfica, presenta algunes particularitats en tractar-se d'observació participant en un entorn virtual, i no en una comunitat presencial tal com és habitual en l'etnografia tradicional. Un clar avantatge, però, sobre l'observació participant “a la manera tradicional” és que tot allò que s'ha d'observar queda enregistrat en el fòrum i no correm el perill de perdre cap detall per sempre més. Malgrat això, he considerat important fer el seguiment diari per tal de copsar l'ambient als fòrums en directe, tal com el viuen els participants habituals.

A banda d'aquest treball de camp, que constitueix el nucli principal de la recollida de dades, també vaig mantenir algunes converses informals amb l'Eulàlia Torras, ex-participant als fòrums d'estilísimo, assessora de lactància materna i responsable de grup d'Alba Lactància Materna, a través de les quals vaig obtenir una informació complementària que també em va servir d'orientació en l'anàlisi de les dades recollides. Aquestes converses es poden agrupar en el marc de dues entrevistes: una presencial a l'inici del treball que es va dur a terme a casa seva i en presència d'una mare que també participa en diversos fòrums de criança. El segon grup de converses va tenir lloc al final del treball i es va dur a terme mitjançant correu electrònic.

4. Participació

4.1. Introducció

Per participació entenem l'acte d'escriure, com a mínim, un missatge al fòrum. Tot i que es podria considerar que hi ha participants “muts” que només llegeixen, no els tindrem en

---

³² Vayreda et al., 2000, pàg. 9

compte per la impossibilitat de tenir dades sobre aquest fet – aquests fòrums, a diferència d'altres, no enregistren el nombre de lectures de cada missatge.

He fet l'anàlisi de la participació des d'un punt de vista més quantitatiu per tal de poder copsar d'una manera gràfica com es desenvolupa la sociabilitat al fòrum i com es gestiona la veritat. Saber qui participa, quantes vegades i en quina proporció respecte la resta de participants em pot ajudar a esbrinar qui lidera els fòrums, i quin grau d'interacció hi ha entre participants. A més, permet fer una primera anàlisi comparativa entre tots dos fòrums.

4.2. Elements de la participació

Aquests són tres conceptes clau que constitueixen la base de la meua anàlisi:

Conversa: Les intervencions a ambdós fòrums s'estructuren en converses (*charlas*) que es presenten en forma d'arbre; és a dir, hi ha una intervenció inicial (que anomenarem *pregunta*) i a partir d'aquí es van fent les següents intervencions, que en general responen a la pregunta (i que anomenarem *respostes*) tot i que de vegades són rèpliques de rèpliques (és per això que l'estructura és d'arbre). En altres fòrums el que nosaltres anomenem conversa rep el nom de tema.

Missatge: Són les intervencions al fòrum, que poden ser de dos tipus (ja esmentats en la definició de *conversa*): *pregunta* o *resposta*. Anomenarem *pregunta* a la intervenció inicial d'una conversa, i sol tenir caràcter proactiu. Les *respostes* tenen majoritàriament un caràcter reactiu, però també poden incloure un component proactiu.

Participant: En teoria és cada persona que intervé en el fòrum, però davant de la impossibilitat de saber si qui hi ha darrera un o diversos alies és una o varies persones, identificarem participant amb alies (entenent *alies* com el nom que es dona a sí mateix el participant).

En aquest aspecte hi ha una diferència important entre els dos fòrums. Mentre que al fòrum de Lactància d'estilísimo cal enregistrar-se i triar un alies que romandrà estable – a no ser que el participant s'enregistri expressament amb un altre nom – al fòrum del Comitè de Lactància de l'AEP no cal enregistrar-se, i tot i que si ens connectem des del mateix ordinador es “recordarà” el nom que havíem fet servir anteriorment, el podem canviar lliurement a cada intervenció. A més, no comprova que aquests noms no estiguin repetits respecte el nom d'altres participants, de manera que és molt més difícil distingir els participants.

Aquests seran els paràmetres; és a dir, allò que he comptabilitzat per fer la descripció quantitativa:

- **Nombre de converses actives/dia:** Per conversa activa entenem aquella conversa que, en el dia que la consultem, té algun nou missatge. He comptabilitzat aquelles converses que presenten nous missatges (bé sigui perquè s'inicien en aquell

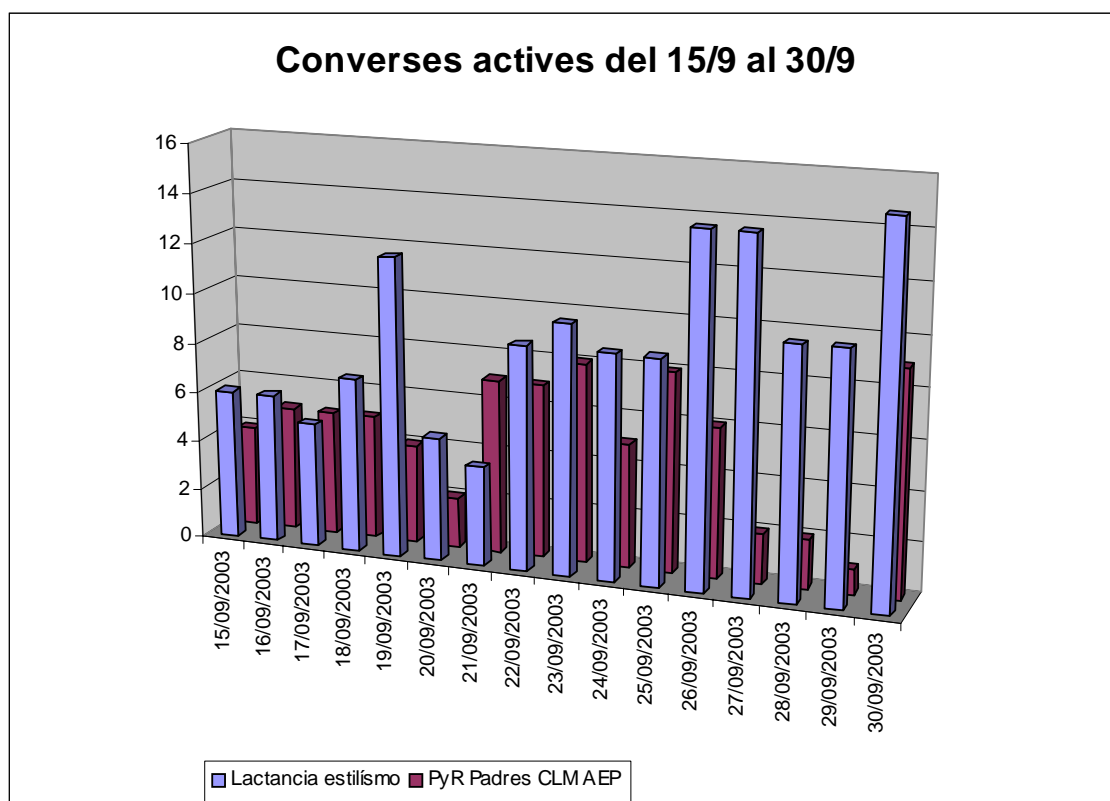

moment, bé perquè s'hi afegeix alguna resposta, encara que la conversa hagi estat iniciada fora del període d'observació).

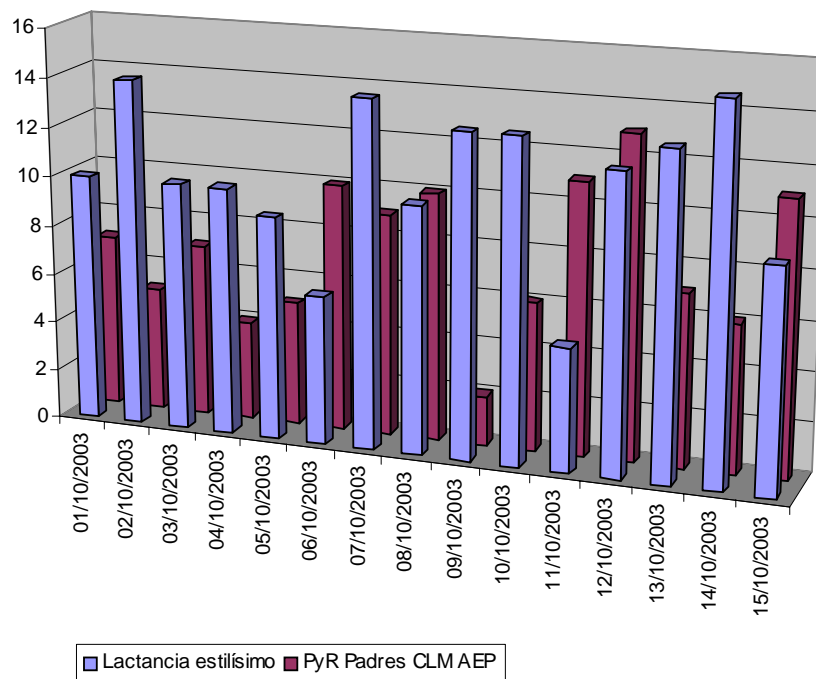
- **Nombre de missatges/dia:** He comptabilitzat el nombre de missatges realitzats diàriament (entre les 0 i les 24 hores de cada dia). He distingit entre:
  - **Nombre de preguntes/dia.**
  - **Nombre de respostes/dia.**
- **Nombre de respostes del Comitè/dia:** Aquesta dada només és aplicable al fòrum del Comitè de Lactància de l'AEP.
- **Nombre total de participants:** He comptat el nombre de participants totals que hi ha hagut durant tot el període d'observació.

4.3. Descripció quantitativa de la participació

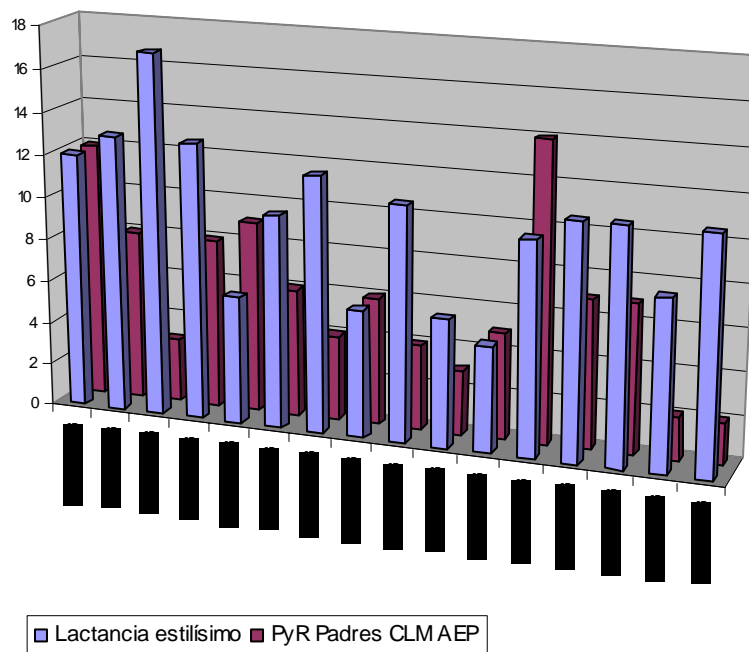
Converses actives: A l'annex 5 disposem del detall de les converses actives per cada dia dels que va durar l'observació dels dos fòrums. Es presenta a continuació una sèrie de tres gràfics que recull, per quinzenes, una comparativa del nombre de converses diàries d'ambdós fòrums. Per la naturalesa d'aquesta dada és impossible fer-ne un resum totalitzant per setmanes o quinzenes (el nombre de converses actives no és la suma de les converses actives de cada dia, perquè moltes apareixen varies vegades durant el període a totalitzar).

Converses actives del 1/10 al 15/10

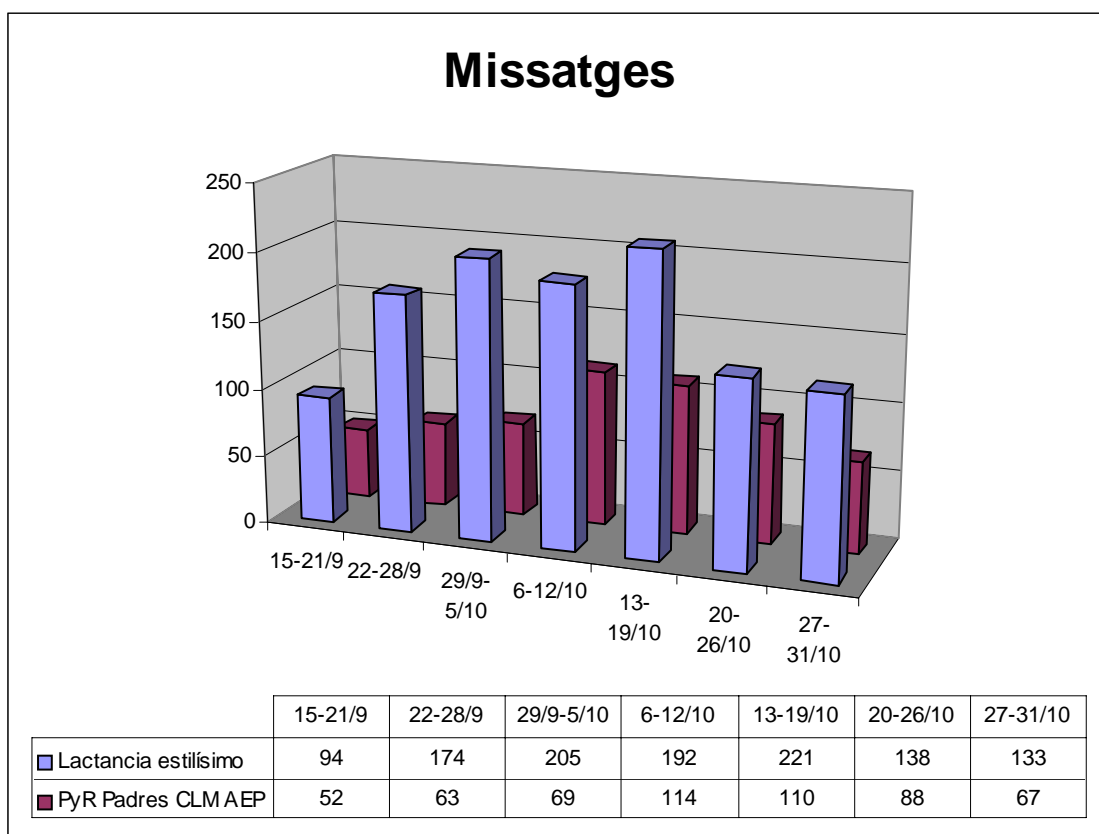
Converses actives del 16/10 al 31/10

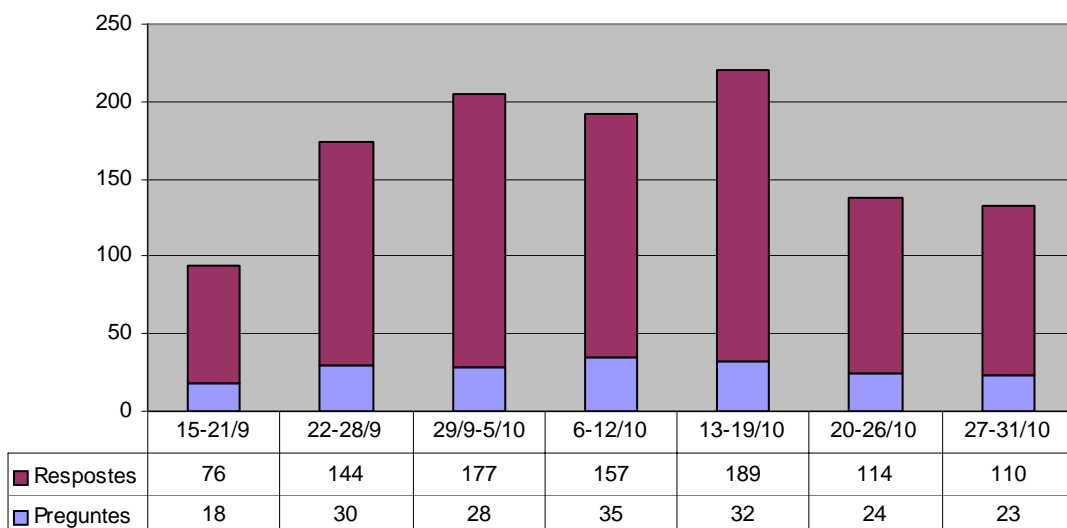
Podem observar que, tot i que en general al fòrum de Lactancia estilísimo el nombre de converses actives sòl ser més gran, hi ha moltes ocasions en que al fòrum de PyR Padres CLM AEP tenim un nombre similar o superior de converses actives (és a dir, de temes que es tracten

durant aquell dia). Això no és indicatiu del moviment del fòrum, perquè per moviment d'un fòrum s'entén també el nombre de converses a part del nombre de missatges. Per exemple: podria ser que un dia un fòrum tingués moltíssimes intervencions però en una sola conversa, de manera que el nombre de converses actives seria baix, mentre que a l'altre fòrum, amb menys intervencions, podríem tenir un nombre superior de converses actives. Malgrat això, sí és indicatiu de la diversitat de temes tractats, i veiem que no hi ha grans diferències (excepte alguns dies on la diferència és conjunturalment molt gran).

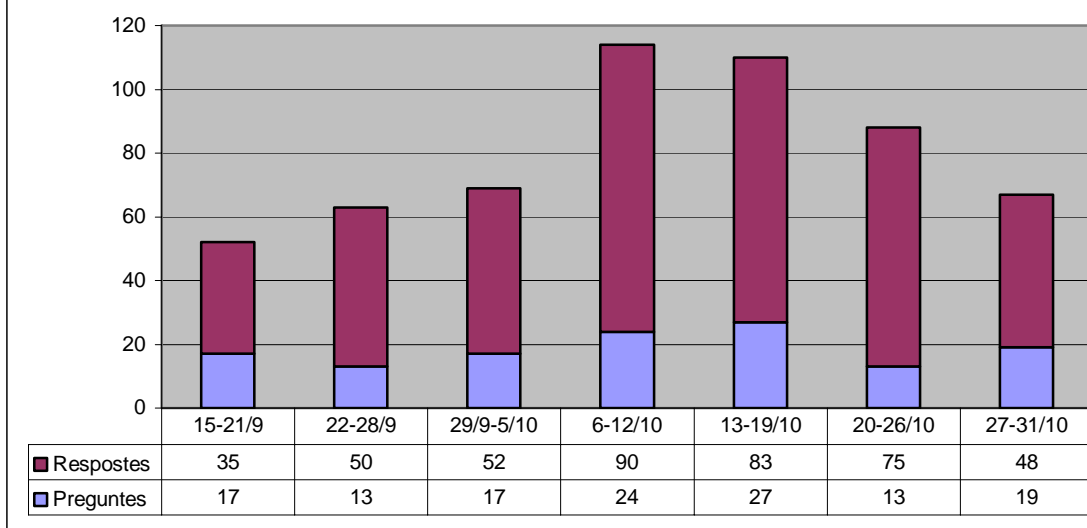
Nombre de missatges, preguntes/respostes i respostes del Comitè: A l'annex 5 disposem del detall dels missatges per cada dia, desglossats també en preguntes i respostes (i respostes del Comitè, si s'escau). Per tal de poder copsar més fàcilment les diferències entre ambdós fòrums en quant a volum de missatges, s'han agrupat per setmanes. A continuació podem observar el gràfic comparatiu de missatges, i dos gràfics on es distingeix entre preguntes i respostes corresponents respectivament a Lactancia estilísimo i PyR Padres CLM AEP:

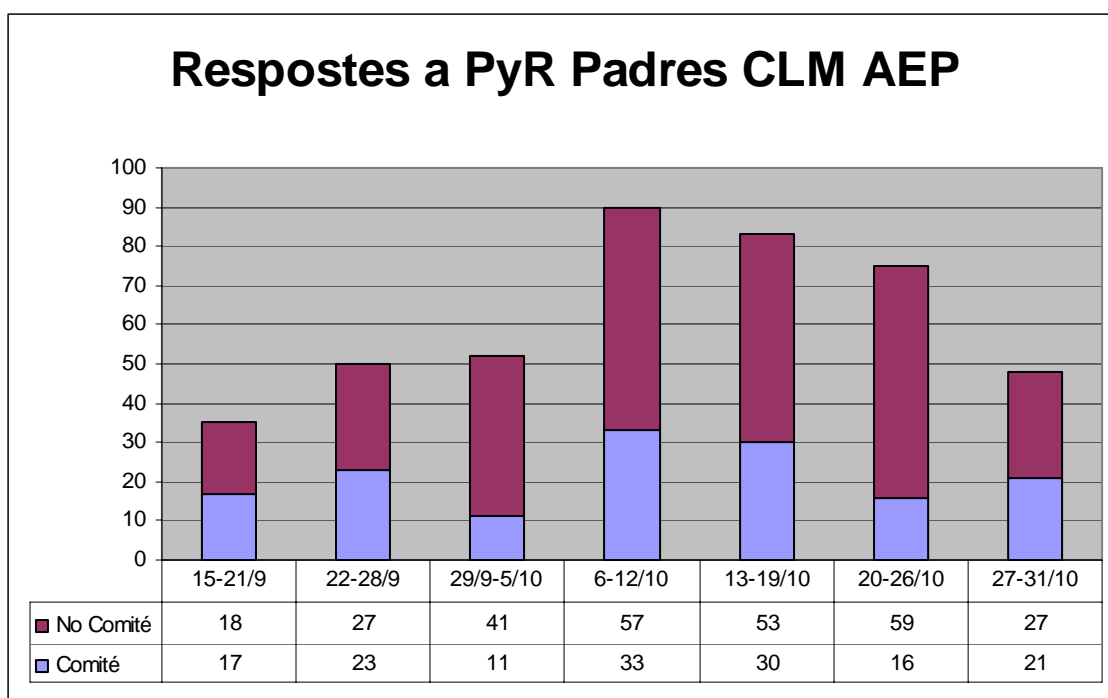

Missatges a Lactancia estilísimo

Missatges a PyR Padres CLM AEP

A diferència del que passa amb les converses actives, el nombre de missatges sí que és substancialment diferent entre un i altre fòrum. Observem que al fòrum de Lactancia estilísimo el nombre de missatges (per tant, d'intervencions) és significativament més gran: pel total del període observat tenim 1157 missatges en aquest fòrum enfront dels 563 de PyR Padres CLM AEP (pràcticament el doble).

També és interessant veure que al fòrum de PyR Padres CLM AEP el percentatge de missatges que són respostes és menor que a l'altre fòrum. Si fem els càlculs en base a les dades presentades a l'annex 14.2 obtenim:

	Lactancia estilísimo	PyR Padres CLM AEP
Preguntes	16,42% del total de missatges	23,09% del total de missatges
Respostes	83,58% del total de missatges	76,91 del total de missatges
Respostes / Pregunta	5,09 respostes per cada pregunta	3,33 respostes per cada pregunta (1,16 respostes del Comitè)

Observem que al fòrum de Lactancia estilísimo, el nombre de respostes per pregunta és més gran que a l'altre; és a dir, davant d'una pregunta es generen moltes més intervencions (no vol dir que totes siguin per contestar, sinó que es generen moltes més rèpliques). En el cas del fòrum PyR Padres CLM AEP, a més, 1,16 d'aquestes respostes corresponen al Comitè; és a dir, per regla general, només responen un cop a cada pregunta a no ser que es demani una aclariment o que durant la conversa sorgeixin nous dubtes. Si restem les respostes del Comitè, queden poc més de 2 respostes per cada pregunta procedents de participants que no siguin el Comitè, el que encara augmenta més les diferències amb l'altre fòrum, molt més participatiu. Sembla ser que el

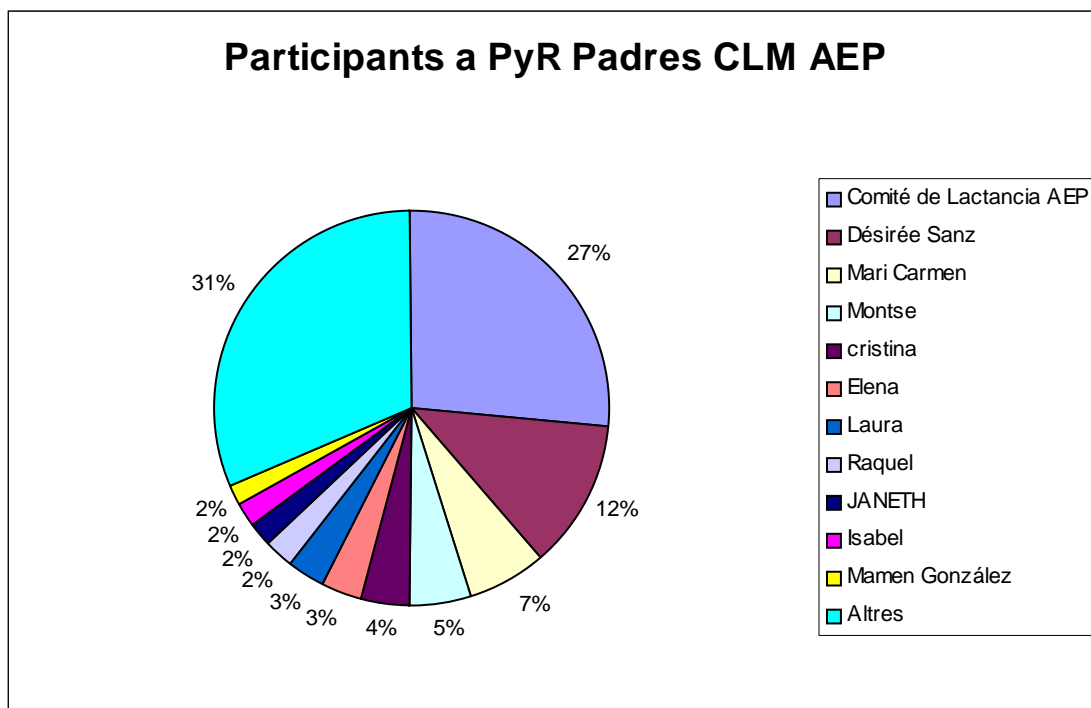
fet de tenir un expert (el Comitè) que respon amb autoritat a les preguntes i que, a més, gestiona la dinàmica del fòrum demanant que les converses no es desviïn del tema de la lactància fa que les mares s'inhibeixen en les seves respostes i que s'evitin missatges més personals i espontanis que sovint són els que allarguen les converses.

Participants: A l'annex 6 tenim la llista de participants al fòrum de PyR Padres CLM AEP, amb el nombre total d'intervencions de cada un. També tenim detallats el nombre de variants amb que apareix el Comitè de Lactància Materna (8 alies diferents en total), que segurament es deu a que el Comitè està compostat per diversos pediatres i cada un ha donat d'alta el seu alies sense haver-lo consensuat prèviament amb els altres lletra per lletra i paraula per paraula. Observem el nombre d'intervencions dels participants més prolífics (d'un total de 94), mitjançant el següent gràfic:

Participant	Intervencions
Comité de Lactancia AEP	151
Désirée Sanz	68
Mari Carmen	37
Montse	29
crístina	22
Elena ³³	19
Laura	17
Raquel	14
JANETH	12
Isabel	10
Mamen González	10
Altres	180
Total	569

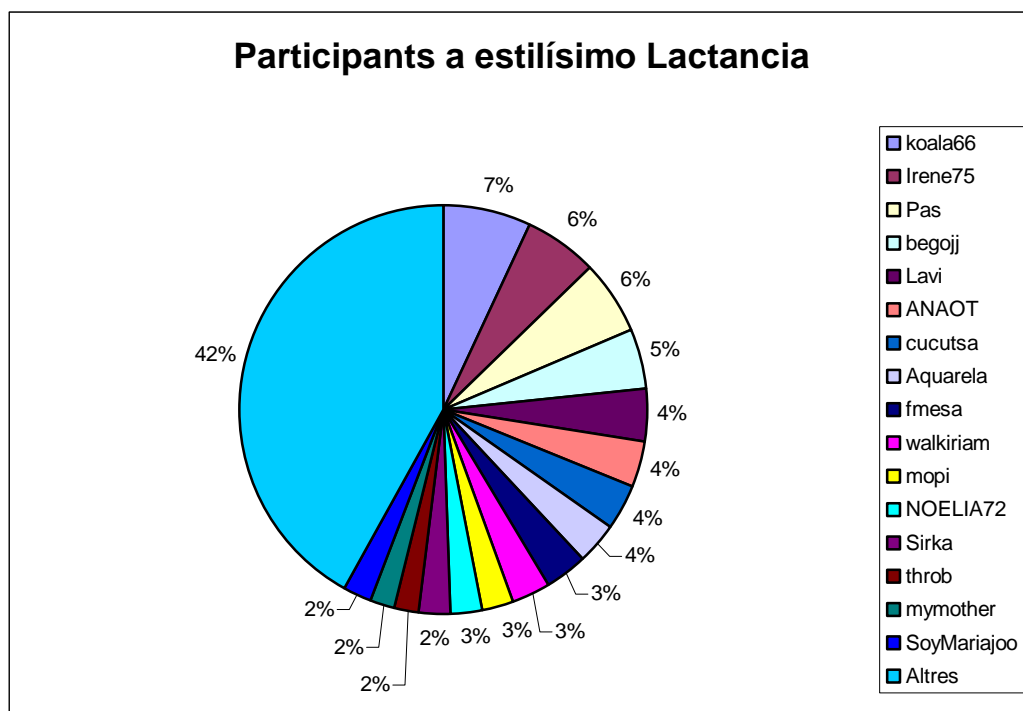
³³ Amb el nom d'Elena apareixen els meus propis missatges al fòrum (que no són gaires), però també el d'una o més persones que fan servir el mateix nom. Això ens demostra que hem de prendre amb precaució les dades sobre participants en aquest fòrum, com ja havia advertit en el moment de fer-ne la descripció. Malgrat tot, sí és bastant segur que els missatges amb el nom de Desirée Sanz corresponen a una sola persona. Per assegurar-nos, podríem fer servir l'adreça de correu electrònic, però no tothom la indica, i ningú impedeix de fer-ne servir més d'una. Tampoc no és l'objectiu d'aquest treball fer una anàlisi minuciosa d'aquest aspecte de la identitat dels participants.

A l'annex 7 tenim la llista de participants al fòrum de Lactancia estilísimo amb el nombre total d'intervencions de cada un. Observem el nombre d'intervencions dels participants més prolífics (d'un total de 128), mitjançant el següent gràfic:

Participants	Intervencions
koala66	80
Irene75	69
Pas	68
begojj	53
Lavi	48
ANAOT	42
cucutsa	42
Aquarela	41
fmesa	38
walkiriam	33
mopi	31
NOELIA72	30
Sirka	27
throb ³⁴	24
mymother	23
SoyMariajoo	23
Altres	488
Total	1160

³⁴ L'alias *throb* és el que he fet servir en les meves intervencions.

Podem veure que al fòrum PyR Padres CLM AEP, el Comitè acapara més del 25% de les intervencions, i que hi ha algunes persones que tenen un gran protagonisme comparant amb la poca participació de resta, especialment Desirée Sanz. En canvi, al fòrum Lactancia estilísimo, tot i haver-hi també persones amb més protagonisme, no hi ha ningú que destaquï tant com el Comitè de l'altre fòrum i ni tan sols com la Desirée. El Comitè té, en el seu paper d'expert i impulsor del fòrum, un pes molt important en les converses. Menció especial mereix la Desirée, que sembla haver-se apropiat del fòrum responnent a gran part de les consultes. En l'altre fòrum no hi ha un liderat tant clar, tot i que algunes participants hi tenen un protagonisme superior a la resta.

5. Interacció

5.1. Introducció

Amb el terme interacció em refereixo tant els intercanvis de missatges entre participants al fòrum (siguin orientats a la demanda i oferta d'informació o orientats a la sociabilitat; és a dir, donar suport, demanar-ne, compartir vivències, etc.) com a les reaccions que provoquen aquests intercanvis. Per tant, també cal tenir en compte les manifestacions de rebuig i els agraïments, així com les esforços – conscients o inconscients – dels participants per tal de presentar-se a sí mateixos (identitat) i a les seves circumstàncies d'una determinada manera per tal d'aconseguir la resposta o reacció esperada.

A més, la interacció no només es dona dintre del grup analitzat, sinó que pot traspasar les seves fronteres i fer que les converses facin el salt cap a altres grups virtuals, de manera que també tinc en compte aquestes connexions entre els dos grups a analitzar, i amb altres grups.

5.2. Intercanvi d'informació i suport

Com ha resultat principal he trobat que, bàsicament, el que s'intercanvia en tots dos fòrums és informació i suport. Tal com adverteix Susan Herring, seguint l'estereotip de gènere, l'intercanvi estarà menys orientat a la informació i més al suport. De resultes de la seva investigació, referent a correus electrònics, això serà cert – però no només per les dones, també pels homes!:

“ (...) both men and women structure their messages in interactive ways, and that for both, the pure exchange of information takes second place to the exchange of views.”³⁵

Tot i que el meu estudi no es refereix a correus electrònics sinó a fòrums, crec que aquesta afirmació és extrapolable, tot i que només podrem fer comprovació pel cas de les dones: els missatges d'homes són minoritaris i gairebé anecdòtics en aquest fòrum.

5.2.1. Demandes d'informació o demandes de suport?

De vegades, el que es demana és informació pura; és a dir, simplement dades. Vegem-ne 2 exemples:

Lactancia estilísimo: triskel " Contraindicaciones lactancia, Urgente!!" 01-10-03

"Hola a todas,

Tengo una enorme duda y antes de seguir adelante necesito que me echeis una mano.

*Mi niño tiene 4 meses y está con lactancia materna, va todo muy bien y sigue ganando peso. La cuestión es que tengo previsto hacer un regimen (me he quedado con 12 kilos más) especial para lactantes, donde ademas se incluye un tratamiento estético donde te ponen una especie de vendas frias por todo el cuerpo para acelerar el proceso de pérdida de volumen. **La cuestión es que aunque me han dicho que esos líquidos no afectan a la leche (están compuestos de plantas), me queda la duda y no quisiera hacer nada que perjudicara a mi niño. Por favor alguien podría decirme algo al respecto??***

Tengo que darles una contestación en breve y no se que hacer

Miles de gracias"

PyR Padres CLM AEP: LIDIA GONZALEZ NIETO "Lactancia y zyrtec" 23-10-03

"buenos días: ante todo agradecerles el maravilloso trabajo que realzan y por las veces que leyendo este foro resolví alguna de mis dudas.

Tengo un bebe de 6 meses, al que sigo dando pecho aunque ya toma alimentación complementaria. Mi problema es que llevo días con algún tipo de reacción alérgica y me lleno de granos. El médico de cabecera no se atrevía a darme ningún antihistamínico porque ninguno de ellos pone en sus prospectos que fuera compatible. Al final se decidió por zyrtec y una emulsión llamada Adventan Emulsión, pero sin mucha convicción.

Quisiera saber si esto es compatible con la lactancia o puedo perjudicar a mi bebe.

Muchisimas gracias de antemano. Lidia"

---

³⁵ Herring, 1996, pàg. 82.

Però la major part de les vegades, darrera d'una demanda d'informació, el que realment trobem és una demanda de suport:

*“ (...) me dicen que come mucho que no la ponga al pecho tanto pero yo digo ¿no es a demanda? pues a demanda lo hago si ella quiere por que se lo voy a negar no? que opinais ¿hago mal? igual le pasa algo (...)”*³⁶

Ella ja sap que s'ha de donar a demanda, però se sent sota pressió i busca confirmació sobre allò que havia interioritzat i del que l'estan fent dubtar. Aquest altre cas és encara més clar, perquè la mateixa mare se n'adona del que està fent:

*“ya he consultado varias veces y siempre por lo mismo. A lo mejor soy una agonias pero es que la duda me surge continuamente”*³⁷

És per això que, moltes vegades, s'animen a respondre persones que no tenen coneixements sobre el tema tractat, però que creuen que amb el seu testimoni o, simplement, dient que passen pel mateix i mostrant la seva solidaritat, ajudaran aquella mare:

*“Me parece que andamos igual, chica, nada, que seremos “compañeras de fatiga”.”*³⁸

*”Me estás contando mi vida en las últimas casi tres semanas... Es igualito a lo que hace Alicia, así que es bueno ver que no sólo es mi niña la que mama así.”*³⁹

En aquest últim exemple ja comença a quedar prou clar que el suport és molt necessari, sobre tot per saber que no s'és l'única que està passant per aquell tràngol, que no s'és una “mala mare” ni un ésser estrany. Això últim és especialment difícil quan a l'entorn més proper ningú ha actuat igual que la mare en qüestió, i les pressions per abandonar la lactància o dur-la d'una altra manera són fortes.

5.2.2. Sentir-se part d'un grup.

Com ja hem vist, el suport té un component important, que és l'alleugeriment en comprovar que al fòrum altres mares pensen i actuen igual que una mateixa.

*“Mis amigas dicen que lo normal es hacer 4 tomas al día, comiendo a cada 4 horas, mi niña come a cada 3 horas. A veces siento que **mi hija es rara, porque es distinta de la mayoría**. Es que me hacen sentir así, diciendo que “lo normal” son 4 tomas.”*⁴⁰

*”MUCHAS GRACIAS DESIREE Y MARI CARMEN POR LAS RESPUESTAS, MENOS MAL QUE HAY GENTE COMO VOSOTRAS PARA AYUDARNOS. **AHORA SÉ QUE MI HIJA ESTÁ DENTRO DE LO NORMAL**, BUENO, YA SABIA, PERO QUERRÍA COMPARTIR CON OTRAS PERSONAS.”*⁴¹

---

³⁶ Lactancia estilísimo: **cucutsa** " Me dicen que la tengo todo el rato al pecho y que no es bueno ..... " 07-10-03

³⁷ PyR Padres CLM AEP: **crístina** " ¿se acaba la leche?" 17-09-03

³⁸ Lactancia estilísimo: **NOELIA72** " Re: ¿Qué hacer con los cólicos? ¿se puede quedar tanto tiempo en el pecho?" 20-09-03

³⁹ Lactancia estilísimo: **mmalena** " Re: Me dicen que la tengo todo el rato al pecho y que no es bueno ..... " 07-10-03

⁴⁰ PyR Padres CLM AEP: **Luciana** " Re: TOMAS NOCTURNAS EN BEBE DE 8 MESES" 1-10-03

⁴¹ PyR Padres CLM AEP: **Luciana** " Re: TOMAS NOCTURNAS EN BEBE DE 8 MESES" 30-09-03

“He encontrado hoy este foro y me han hecho mucha gracia vuestros mensajes de trolas a los pediatras. ¡No soy la única! (...)De todas maneras, estoy de acuerdo con Esther, **tendríamos que "salir del armario" para que al menos supiesen que hay otras opciones a parte de las suyas sacrosantas.**”⁴²

“Besos a todas la **mamis bichos raros**. Chusa (me uno a vuestro club)”⁴³

Observem com el sentiment de ser diferent s’alleugereix en descobrir que altres mares passen pel mateix i, per tant, entra dins de la normalitat. Però es dona un pas més enllà, en proposar que aquestes persones que se senten diferents deixin d’amagar-se per donar-se a conèixer i deixar de ser considerades estranyes i, d’altra banda, apareix un sentiment d’orgull i de comunió per pertànyer al “club de las raras”.

De vegades, aquest orgull o satisfacció és tan gran que porta a fer comentaris que fereixen la susceptibilitat d’aquelles mares que no estan tan convençudes dels grans beneficis de l’alletament, o que no van poder o voler alletar. Fins i tot algun cop es retreu una certa intolerància envers altres opinions i models de criança.

“Hoy hemos estado de cumple. Siete de la tarde y Emma quiere su teta en mitad de la fiesta. Comentario tipo: “¿¿Pero tan mayor y sigue tomando pecho?? Alucinadita me he quedado” Sí, tan mayor... 7 meses. ¿Habrá querido decir tan grande? (...) Me doy cuenta de que me resulta inevitable ante estos comentarios asentir y seguir a lo mío, me **sale mi vena intolerante y actúo como profeta de la teta**. (...) Pero volviendo al tema de tu post, Mariajoo, **creo que algunas vienen a justificarse de por qué dejan el pecho porque necesitan auto convencerse de que su opción es acertada, y liberar su culpabilidad porque saben que la LM sigue siendo lo ideal**. Nadie se pone a buscar excusas por algo de lo que no se siente culpable (Excusation non petita, culpabilita manifesta). Quiero sacar de este saco a quienes sufren la falta de información que tanto escasea y que es el principal motivo de tanto fracaso, a quienes no contaron con un entorno favorecedor y las circunstancias les sobrepasaron, y a quienes por motivos médicos reales –que son los menos-, no pudieron amamantar.”⁴⁴

Davant d’aquests comentaris i d’altres de similars, una mare respon. Observem com en aquest entorn, és ella la que se sent “en minoria”.

“Mis hijos disfrutaban de su madre y yo de mis hijos, si para ello he de renunciar a la LM, lo hago y punto. Ya sé que esta forma de pensar no va con vosotras y **me preparo para el aguacero de respuestas en contra que voy a tener...**pero ya no me importan, he decidido que solo yo decido en cuanto a mis hijos.”⁴⁵

De vegades, les crítiques i acusacions són més dures.

“Sabes qué digo yo de la gente que llama locas a las que le damos lo más natural y lógico a nuestros bebés? **ENVIDIA, envidia cochina!!! Haz oídos sordos.**”⁴⁶

Davant del rampell d’aquesta mare, una altra se sent indignada:

---

⁴² Lactancia estilísimo: **Dolça** " Re: Los pofffesssionales de la SSocial " 18-09-03

⁴³ Lactancia estilísimo: **machusa** " Re: Los pofffesssionales de la SSocial " 16-09-03

⁴⁴ Lactancia estilísimo: **Aquarela** " Re: Porqué no me justifico " 19-10-03

⁴⁵ Lactancia estilísimo: **julkat** " Re: Porqué no me justifico " 03-11-03

⁴⁶ PyR Padres CLM AEP: **Montse** " Re: Vuelta al trabajo - lactancia materna " 12-10-03

“no se puede ser tan intransigente y decir envidia cochina a las madres que por suerte o desgracia no pueden dar lactancia materna a sus hijos. Este es un foro de lactancia y su objetivo es promoverla, pero no puedes ser tan intransigente”⁴⁷

Tot plegat fa que, de vegades, les mares que no combreguen amb la tendència general s'abstinguin de manifestar algunes opinions, o exposin les seves opcions a la defensiva:

*“Aquí se dice que es malo que el bebé tome biberones, para que no se acostumbre a la tetina y luego no se agarre bien al pecho. ¿Es tan malo que tome por ejemplo uno, dos o tres biberones a la semana con mi leche? ¿Se malacostumbrará tanto que ya no podrá engancharse a mi pecho? Y por favor, **no me preguntéis que para qué que ya tiene mi pecho, es un asunto completamente personal.**”⁴⁸*

Es creen així nínxols d'opinió, intransigents i intolerants envers la crítica.

5.2.3. El suport com a factor determinant, o no, en l'èxit de la lactància.

Les mateixes mares reflexionen als fòrums sobre la importància del suport i el paper que ha tingut la seva participació en aquests grups com a factor determinant (o no) en l'èxit de les seves lactàncies. Per exemple, aquesta mare atribueix directament l'èxit en aconseguir deixar el biberó a l'ajut del fòrum.

Lactancia estilísimo: begojj " Muchas gracias a todas, ya estoy algo mejor,..además lo habéis conseguido jeje " 08-10-03

"Hola preciosas:

Ya estoy mejor,..salvo el gripazo que tengo encima en este momento,..no hay dos sin tres jeje.

Os doy las gracias a todas,..por que me habéis ayudado ,(y seguireís, creo jeje)en esto de la lactancia,..que faltan me hacía.

Además,..ya no le estoy dando el bibe de la noche,..¿os acordáis que le daba uno solo?..pués ya ayer mismo no hizo falta,..aparte,..ya veo que la nena coge mejor el pecho derecho,..¡y come!..

¡En fin!..ahora está con los gases dichosos,..mañana tengo pediatra,..para la revisión del mes por la SS,..haber que tal ve a mi nena,..por que ya pesa los 4 kilos, teniendo en cuenta que pesó,2 kilos 950 grs,..así que creo que de peso va bien,..digo yo...además ya la ropita se le queda pequeña,..así que creo que va por buen camino jeje.

Pués daros las gracias,..y de paso saludaros,..que no tengo mucho tiempo para ello . besos bego"

Altres mares ho expressen també de manera més general en els seus missatges:

*“Parece que **lo único que necesitas es encontrar a alguien que piense lo mismo que tú, y te dé apoyo.** Poder compartir experiencias, leer "a mí también me pasa eso" o " yo también hago así!". Entonces has encontrado el sitio perfecto, por aqui somos bastantes las que compartimos esa filosofía de la vida. Bienvenida, pues!”⁴⁹*

Per obtenir més opinions de les participants al fòrum sobre la importància del suport, vaig iniciar un debat deixant aquest missatge al fòrum de Lactancia estilísimo:

⁴⁷ PyR Padres CLM AEP: **anamari** " Re: Vuelta al trabajo - lactancia materna" 13-10-03

⁴⁸ PyR Padres CLM AEP: **Raquel** " Biberón con mi leche y lactancia materna" 22-10-03

⁴⁹ Lactancia estilísimo: **Pepperkake** " Re: Lo estoy haciendo bien?" 14-10-03

Lactancia estilísimo: throb " Se puede dar el pecho sin ayuda?" 27-10-03

Me explico. Conoceis a alguna madre que haya dado el pecho más de 4 meses, sin conocer a otra madre que haya prolongado la lactancia, y sin acudir a grupos de apoyo ni a foros como este?

Había leído esa madre algún libro o se había informado en alguna revista?

Es que me estoy planteando si es posible que una madre que no lea nada sobre lactancia, ni se relacione (presencial o virtualmente) con otras madres que amamantan, puede llegar a prolongar la lactancia (al menos en España).

Para vosotras ha sido determinante conocer este u otros foros, o participar en algún grupo? O sólo ha sido un pequeño empujón y creéis que lo hubierais conseguido igualmente?

Besos.

Elena."

El missatge va desencadenar un elevat nombre de respostes, totes prou extenses. De fet, només durant el primer dia es van recollir 10 opinions, i un total de 20 respostes (no he comptabilitzat les meves 3 intervencions). La majoria de mares reconeixen que el fet de comptar amb ajuda i, en concret, amb el suport del fòrum, ha estat important. Algunes mares no ho consideren determinant per a la seva elecció de donar el pit, però sí una ajuda per quan sorgeixen dificultats:

*"Hola Elena, veras yo creo que **aunque no conociera a nadie que estuviera dando el pecho a su niño, o no conociera esta pagina, igualmente habría optado por esta opcion.** Pero claro, por supuesto que no se puede negar que **conocer gente en tu misma situación o foros como este te ayudan a seguir adelante** cuando te surgen ciertos problemas que inevitablemente suceden. Además de recordarnos lo ventajosa que es la lactancia para nuestros bebés."*⁵⁰

Altres reconeixen obertament que, tot i voler donar el pit, segurament no hauria anat de la mateixa manera si no hagués comptat amb l'ajut del fòrum (sobre tot en la part informativa):

*"Yo siempre pensé en darle teta a mi nene , pero **quizas si no hubiera conocido este foro, hubiera actuado de otra forma.** (...) Es decir q si no hubiera conocido este foro, en el q te explican falsos mitos sobre la lactancia y te recomiendan libros, etc...yo hubiera hecho caso a mis conocidos pq en mi caso todos coinciden en los mismos errores q yo tb habria creído y aceptado."*⁵¹

Algunes mares declaren que van poder portar endavant la lactància malgrat no comptar amb cap tipus de suport, com és el cas de Pas (una participant del fòrum de les més actives oferint suport i informació a les altres mares):

*"Cuando nació Alba salí del hospi con lactancia mixta. Eliminé los bibes al cabo de una semana y a partir de entonces fue LM exclusiva hasta los 5 meses. No tenía ni idea sobre lactancia, no había leído ningún libro sobre el tema, y lo que ponía en las revistas era lo que ya sabía. El foro de MP lo conocí cuando Alba tenía 6 meses. **Siempre actué por puro instinto.** Incluso la primera vez que llamé a un grupo de apoyo porque la solución del pediatra ante una gastroenteritis de Alba me oía a chamusquina. Eso fue cuando ella tenía 9 meses. Fue a partir de ese momento que empecé a informarme "de verdad"."*⁵²

---

⁵⁰ Lactancia estilísimo: **nurica2** " Re: Se puede dar el pecho sin ayuda?" 27-10-03

⁵¹ Lactancia estilísimo: **Yleria** " Re: Se puede dar el pecho sin ayuda?" 27-10-03

⁵² Lactancia estilísimo: **Pas** " Re: Se puede dar el pecho sin ayuda?" 27-10-03

Lavi, una de les mares expertes del fòrum, generalitza la necessitat d'ajut i suport a la maternitat i no només a l'aspecte de la lactància, i fa una observació interessant: hi ha entorns on l'ajuda no és necessària i, d'aquí dedueix que els problemes de lactància a la nostra societat són més socials que fisiològics.

*“Yo creo que **los grupos de apoyo son fundamentales, pero no sólo para la lactancia sino para la maternidad en general, sobre todo si se vive en una ciudad grande de un país desarrollado. Esto de criar hijos se ha vuelto una actividad en solitario, sin el apoyo del resto de las mujeres de la familia, de la "tribu" de antes. Yo me pregunto ¿es posible criar a un hijo sin ayuda? Es cierto que se ha perdido el arte femenino de amamantar y que ahora la lactancia se nos vuelve cuesta arriba, pero las que no amamantan también tienen que buscar ayuda para la preparación de los bibes, la esterilización, los tipos de leche, los cólicos, etc. Lo que pasa es que cuando una da el pecho, ya se sabe, toooooodas las "culpas" se las achacan a nuestra leche!!***

En un entorno favorable sí se puede, y de hecho se da el pecho sin ningún tipo de ayuda ni complicaciones.”⁵³

Finalment, altres mares declaren que el fòrum sí ha estat determinant i, tot i que es refereixen a la importància de la informació, de les seves paraules es dedueix que l'aspecte realment determinant ha estat el compartir experiències (això dona molta confiança).

*“Para mí ha sido determinante y de gran ayuda conocer este foro y compartir **experiencias** con otras mamás teteadoras. Ha sido de gran ayuda verlo en directo con bebés caminantes, aunque reconozco que en su momento me impactó.*

*Creo que **es muy importante compensar la pérdida de instinto al que nos vemos sometidas** con este tipo de ayudas (los de las otras mamás y no los de los pediatras), y creo que **la información es clave hoy en día, pero las ganas de amamantar lo son aún mas.***⁵⁴

Al fòrum PyR Padres CLM AEP no vaig creure necessari obrir cap debat perquè en una de les converses ja es va tocar àmpliament el tema. El missatge inicial, titulat *Los profesionales de la salud y la lactancia prolongada*, presentava queixes sobre el poc recolzament (o fins i tot atac frontal) a l'alletament matern més enllà d'una certa edat per part dels professionals de la salut. Arrel d'aquesta intervenció, trobem algunes reflexions interessants al voltant de la importància del suport per l'alletament.

“Estoy de acuerdo con lo que ambas decís ,tanto sobre vuestra experiencia con la desaprobación general como sobre la presión que todas hemos experimentado ante algún pediatra desinformado. Como a vosotras a mí me escandaliza que a las mamás que no disponen de asesoramiento, los medios de comunicación y la sociedad en general además de determinados profesionales sanitarios les hagan creer que su leche no es válida a partir de los 6 meses (incluso antes, a los 3).

***Yo pude encontrar ayuda en este lugar, donde me han asesorado y tranquilizado en múltiples ocasiones.** También en foros de webs dedicadas a la maternidad, donde madres expertas en lactancia apoyan a las nuevas mamis. Por supuesto en asociaciones y organizaciones de Apoyo a la*

---

⁵³ Lactancia estilísimo: **Lavi** " Re: Se puede dar el pecho sin ayuda?" 28-10-03

⁵⁴ Lactancia estilísimo: **Aquarela** " Re: Se puede dar el pecho sin ayuda?" 31-10-03

lactancia, como LLL (La Liga de la Leche), cuyo desafortunado nombre -traducido literalmente del inglés al español,- suscita desconfianza y rechazo en muchos ámbitos, incluso sanitarios.”⁵⁵

*“Hola, soy Mari Carmen y **amamanto a mi segundo hijo de catorce meses en contra de casi todo el mundo que me dicen de todo**, por supuesto a mi me importa muy poco, pero cuando estás cansada y baja de moral, como es ahora cuando tengo dos hijos, un trabajo fuera de casa, una madre con una pierna rota y un padre con Alzheimer y a mi hijo colgado de la teta parte de la noche y siempre que llego de trabajar, aunque haya comido como un burro, las presiones te hacen mucho daño, ya que te dicen además que si le sacas la teta dormiré mas, cosa que dudo, pero claro.... De todas maneras he de decir que **este foro me ha ayudado mucho, tanto las madres como el comité**, porque habría mucho que decir de los pediatras que me han tocado en suerte.”⁵⁶*

5.2.4. El paper de l'expert

L'expert aporta, bàsicament, el seu coneixement científic sobre el tema i la seva autoritat en la matèria. Veiem que, en els dos exemples anteriors, tot i parlar del suport rebut, se li dóna molta importància a la informació – el Comitè se centra més en aquest aspecte – i deixa la part de suport a mercè de la bona voluntat o saber fet de cada membre de Comitè.

En aquest sentit podem observar que existeixen diversos estils en les respostes del Comitè, en funció del pediatra concret que escrigui en aquell moment. Molt sovint es fa servir un to afectuós i encoratjador, tot i que de vegades – també segons el tipus de pregunta – es limiten a oferir la informació de manera correcta però concisa. És habitual felicitar a la mare pel seu esforç o pel que ha aconseguit fins el moment i acabar encoratjant-la:

*PyR Padres CLM AEP: **Comité Lactancia materna** “Re: Cansada de la lactancia” 06-10-03*

*“Estimada amiga: **Enhorabuena por tu lactancia mantenida a pesar de los problemas**. Efectivamente es muy importante que tu hijo vaciase bien al menos uno de los dos pechos porque como sabes la leche del final es más rica en grasas y por tanto le aporta más calorías y lo sacia más. (...) Seguro que puedes continuar con la lactancia materna exclusiva hasta la edad de 6 meses en que debes iniciar la alimentación complementaria con una papilla de frutas por ejemplo. **Animo y enhorabuena otra vez** Comité de Lm “*

Aquest exemple també serveix per veure quin tipus de relació s'estableix entre el Comitè i les mares. Encoratjant el comportament de les mares i felicitant-les per les seves opcions, l'expert es col·loca en una posició de superioritat. Aquesta mostra de suport és més aviat un signe d'aprovació que no per això deixa de ser un important recolzament per la mare. D'aquesta manera es compensa la desaprovació d'altres figures jeràrquicament superiors des del punt de vista de l'autoritat – com podria ser el propi pediatra.

Malgrat tot, sembla ser que el més valorat del Comitè és la informació que ofereixen en tant que autoritat científica. Sovint les mares necessiten aquesta informació per oposar-la a l'autoritat dels seus propis pediatres, contraris o desconexors de la lactància, o a d'altres agents que pressionen en contra de l'al·letament.

⁵⁵ PyR Padres CLM AEP: **Anabel** ” Para Elisa e Isabel” 16-10-03

⁵⁶ PyR Padres CLM AEP: **Mari Carmen** “Re: Los profesionales de la salud y la lactancia prolongada.” 17-10-03

5.3. Altres intercanvis

M'interessa veure quins altres intercanvis es poden produir, més enllà del que és estrictament informació i suport, i veure com el fet de tractar-se d'un fòrum obert (Lactancia estilísimo) o tractar-se d'un fòrum de preguntes i respostes dirigit per un expert (PyR Padres CLM AEP) condiciona aquest intercanvi.

Fins a aquest punt, les característiques de la interacció a ambdós fòrums havien estat bastant similars. Recordem que en tots dos casos s'intercanvia informació i suport, i que sovint la demanda d'informació és en realitat una demanda de recolzament. La principal diferenciació entre tots dos fòrums ve marcada per la presència del Comitè.

A causa de la presència del Comitè, el fòrum PyR Padres CLM AEP no és lliure en quant a continguts: l'objectiu és que els pares preguntin i el Comitè respongui, únicament sobre el tema de la lactància materna. Al fòrum Lactancia estilísimo, en canvi, les participants se senten més lliures d'introduir qualsevol tema aliè a la lactància, com anècdotes o intercanvi de fotografies:

Lactancia estilísimo: Sirka " Momentos memorables" 20-09-03

"momentos memorables .....

cuando mi hijo mayor miro a su padre y le dijo.....tu no sabes rico como mi mama.

cuando mi hijo mediano me vio desnudarme un dia y me dijo todo lleno de razon

mami ummmmmm xexe

cuando mi hijo pekeño me mira se agarra a mi ropa y busca su teta y cuando consigue su objetivo

sonrie y suspira como diciendo .....estaba ahi k alivio

cuales son vuestras anecdotas memorables ???

un saludo"

Lactancia estilísimo: ainara81 " Mi enano con su teta!!!" 26-09-03

"Archivo: 33.jpg (40k)

Mirar que rico!!!Me encantan las fotos que sale mamando;;Que guapo!"

Els vincles afectius també semblen ser molt més fort al fòrum Lactancia estilísimo. Això no només contribueix l'absència d'un Comitè que restringeixi els usos del fòrum, sinó la seva inserció en un conjunt més ampli de fòrums amb temàtiques diverses i, en concret, amb un fòrum general – MundoPadres – on aquestes mateixes mares poden reunir-se amb d'altres – que no necessàriament alleten – i parlar de qualsevol cosa: política, problemes matrimonials, cinema, malalties... Un exemple d'aquest lligam, particularment dramàtic, el trobem en el següent missatge:

Lactancia estilísimo: Lavi " Fallecimiento en el foro" 05-10-03

"Para las que no frecuentáis mucho los otros foros de MP, con gran pena os informo que Kachita (Karen) una forera, ha muerto. Era una chica venezolana casada con un español, madre de tres hijas, la menor de unos ocho añitos. No recuerdo muy bien si alguna vez participó en el foro de lactancia, pero de todas formas creo que es el primer fallecimiento que hemos tenido en el foro. Hay unos posts con su foto, pues fué a alguna kedada. Era muy jóven y tuvo un derrame cerebral que la dejó en coma por varios meses, hasta ayer. Una pena."

I aquestes són algunes de les respostes:

Lactancia estilísimo: Pas " Fallecimiento en el foro" 05-10-03

"Sí, lo he visto. Me he quedado helada... llevo rato con el estómago revuelto... ufffttttttt... La noticia más triste de este microuniverso que es MP."

Lactancia estilísimo: mopi " Fallecimiento en el foro" 05-10-03

"Horrible, he ido siguiendo sus progresos y tenía fe en que se recuperaría.

Que tristeza tan grande, no puedo dejar de pensar en esos hijos. Se necesita tanto a una madre!!!

Triste noticia, no es justo."

Lactancia estilísimo: Sirka " Fallecimiento en el foro" 07-10-03

"llevo desde k me entere conel alma en los pies .....

k pena tan grande, junto ocn Pas y algunas mas soy de las antiguas del foro y coincidi alguna vez con ella y recuerdo muchas post de ella y me pongo a llorar ....

Nunca crei k esto acabase asi"

Un altre aspecte derivat de la presència del Comitè és l'intercanvi de missatges d'agraïment de les mares al Comitè, i viceversa, del Comitè a les mares. Els missatges d'agraïment de les mares són constants, encara que normalment no es dedica un missatge sencer a donar les gràcies, com en aquest exemple.

PyR Padres CLM AEP: Begoña "Gracias!" 30-10-03

"Bueno, esto no es una pregunta, es un mensaje de **agradecimiento**. **Gracias** a los miebros del comité de lactancia de la AEP por estar ahí, **gracias** por su trabajo, su dedicación y su tiempo. Es algo muy **valioso**, que muchas madres **agradecen** tantísimo! Un abrazo de ánimo a todos."

El Comitè també sol agrair les intervencions de mares que responen a preguntes d'altres mares. En aquest cas, veiem en aquest exemple com el Comitè agraeix a la Desirée Sanz un missatge llarg ple de consells.

PyR Padres CLM AEP: Comité de Lactancia AEP "Re: Consejos a primerizas" 29-09-03

"Hola a todas y todos: Los cometarios de Desirée son muy acertados y oportunos para aquellas madres que inician o albegan dudas sobre la lactancia materna. Gracias Desirée, gracias por tu ayuda. Tu apoyo es muy importante. Comité de LM"

Naturalment, al fòrum Lactancia estilísimo també hi ha paraules d'agraïment, i fins i tot algun missatge reconeixent la tasca d'alguna persona en concret, però no arriba al nivell de PyR Padres CLM AEP, amb la seva reiteració i insistència.

5.4. Identitat i estratègies per assegurar-se resposta

Un aspecte interessant a observar és com les mares participants construeixen la seva pròpia identitat: les fórmules que utilitzen per presentar-se i les dades sobre elles mateixes que ofereixen, i com utilitzen aquesta identitat juntament amb altres recursos per "brillar" (és a dir, atreure l'atenció sobre els seus missatges i aconseguir forces respostes) o, simplement, per assegurar-se l'ajuda que necessiten.

Al fòrum Lactancia estilísimo, una característica interessant és el sentit de pertinença a un determinat fòrum que demostren les participants. Recordem que aquest fòrum és un entre els

molts que ofereix estilísimo, i que n' existeixen d'altres relacionats amb la maternitat – embarazo, Mundopadres, etc.

“Hola perdonar que entre en vuestro foro, soy del foro de las embarazadas(...)”⁵⁷

“Hola chicas, soy Malena y vengo del foro de embarazadas.”⁵⁸

“Hola, aunque pertenezco al club de las cerezas me gustaría que me dierais vuestro consejo (...)”⁵⁹

Quan aquests missatges demanen ajuda sobre temes que les participants del fòrum dominen, solen rebre resposta. Si es tracta de noves incorporacions del fòrum de les embarassades, se sol donar la benvinguda, i el nombre de respostes s'incrementa si amb la presentació s'afegeix algun dubte sobre lactància. En canvi, les “intruses” que passen per deixar alguna informació aliena a la lactància solen ser sistemàticament ignorades. Fins i tot, no es va escriure cap resposta al següent missatge, tot i fer referència a la lactància – quan altres sobre el mateix tema però escrits per una participant habitual van tenir molta acceptació.

Lactancia estilísimo: sanndra " dia mundial de la lactancia materna!" 26-09-03

“hola chicas!

soy del foro mundo padres.

el dia es el 5 de octubre de 11 a 13h en el parc de la ciudadella de barcelona.

aparte de lactancia hay actividades para los peques como dibujo, payasos y cositas así.

un beso a todas y feliz lactancia.”

Moltes vegades, les mares de recent incorporació es disculpen per ser tant “pesades” amb les seves preguntes, tot i rebre moltes respostes amb informació i ànims.

“Aquí está de nuevo la “pesada” del foro. Es que no encuentro ayuda nada más que aquí y, la verdad, estoy muy desesperada.”⁶⁰

“Vuelvo a ser yo, siento ser tan pesada, pero necesito opiniones distintas a las que sé que voy a oír o ya he oído...”⁶¹

Observem que a la declaració de sentir-se “pesada” hi afegeixen com a justificació l'ajuda única que ofereix el fòrum, inexistent en el seu entorn més proper. Aquesta sensació de preguntar massa també és present al fòrum PyR Padres CLM AEP.

“Hola de nuevo, perdonadme por abusar un poquito de este foro pero es que lo he descubierto hace poco y no puedo dejar de leer con lo que me surgen nuevas dudas(...) Gracias a todos los que haceis posible que madres como yo, que pretendo dar el pecho a mi bebe hasta los 18 (años je, je) mantengamos la esperanza de conseguirlo.”⁶²

Aquí també es reconeix l'ajuda del fòrum, en aquest cas a través d'un agraïment explícit.

---

⁵⁷ Lactancia estilísimo: **NURI_71** "duda si dar el pecho o el biberón" 27-08-03

⁵⁸ Lactancia estilísimo: **mmalena** "Ayuda lactancia" 02-10-03

⁵⁹ Lactancia estilísimo: **chilila** "Pido consejo" 19-10-03

⁶⁰ Lactancia estilísimo: **NOELIA72** "NO ME ENTERO" 26-09-03

⁶¹ Lactancia estilísimo: **mmalena** "Consejo sobre chupete" 03-10-03

⁶² PyR Padres CLM AEP: **Laura** "Dejará pronto el pecho?" 03-10-03

En tots dos fòrums, les mares es presenten gairebé sempre en funció del seu fill; és a dir, en el seu rol de mares. Normalment diuen el seu nom o alguna dada personal general (en ocasions no diuen res d'elles mateixes) i pràcticament sempre presenten el seu fill (el nom i/o l'edat, el tipus d'alimentació que ha rebut, hàbits d'alletament...). Moltes no esmenten el seu propi nom, tot i que aquest fet no es pot interpretar només com treure's importància a si mateixa; sovint es podria tractar del desig de mantenir l'anonimat i fer servir només l'alties. Al fòrum de PyR Padres, però, és molt més habitual dir el nom, com una mostra de respecte al Comitè i perquè les normes del fòrum inclouen identificar-se amb nom i cognoms – tot i que no tothom ho fa.

També es pot fer referència a èxits o fracassos de lactàncies anteriors. Però realment, el que determina la informació en la presentació és la pregunta que es plantejarà tot seguit. Les mares que són participants habituals no se solen presentar, a no ser per donar la benvinguda o respondre a una nova participant, com en aquest cas:

*“Hola, soy Mari Carmen, trabajo fuera de casa y tengo un bebe de trece meses que quiere teta siempre que llego a casa y por la noche un monton de veces, en cambio si yo no estoy se duerme sin teta y no se acuerda de ella para nada”*⁶³

Les estratègies utilitzades – conscientment o inconscient – per cridar l'atenció sobre el propi missatge són molt variades, però voldria comentar les dues que m'han semblat més habituals i efectives. Tot i que es donen en tots dos fòrums, els exemples que posaré són del PyR Padres CLM AEP, on les he detectat en més ocasions. La primera estratègia és posar un títol alarmista:

*PyR Padres CLM AEP: **Anuska “Cansada de la lactancia”** 04-10-03*

“No quiero que se malinterprete el título, así que me voy a explicar. A menudo oigo decir que el dar el pecho a un hijo es una experiencia gratificante, relajante, placentera e íntima, pero en mi caso no es así. (...) Me he llegado ha plantear, dada la situación, dejar la lactancia materna, pero me da una pena enorme y confío en encontrar una solución pronto para poder disfrutar de la lactancia con mi hijo. Si pudieseis darme algún consejo, os lo agradecería mucho Un saludo Anuska “

Sense menysprear el patiment d'aquesta mare, és evident que un altre títol més suau no hauria despertat tant d'interès. Ja ella mateixa reconeix que el títol es pot malinterpretar, i que no es tracta de deixar la lactància sinó d'intentar mantenir-la.

Una altra estratègia és el reconeixement de la tasca de les persones de qui s'espera rebre resposta, amb agraïments i arribant de vegades gairebé a l'adulació:

*PyR Padres CLM AEP: **Isabel “Le quito el bibe de la noche”** 07-10-03*

“Hola a todos, he visto que todos los mensajes de este foro son relacionados a la alimentación de los bebes con leche materna y yo no he podido por razones de salud proporcionar ese gran alimento a mi bebe pero tengo una duda que tengo la esperanza me podais resolver si sois tan amables (pues he visto que de eso, amabilidad, sobra en este foro): Tengo un bebe de 8 meses que hace 4 tomas durante el día a las 9:00h cereales, a las 13:00h verdura con carne, a las

---

⁶³ PyR Padres CLM AEP: **Mari Carmen** "Re: TOMAS NOCTURNAS EN BEBÉ DE 8 MESES" 05-09-03

17:00h frutas y a las 20:00h biberón con unos poquitos cereales pero a la 1 ó las 2 de la mañana me pide un biberón de leche, ¿debo quitarle esa toma? si es así, cómo puedo conseguirlo? Muchas gracias "

Aquesta mare aconsegeix una resposta del Comitè, tot i que la seva pregunta no entra dins dels temes que es tracten al fòrum.

En definitiva, observo que les converses que tenen més respostes són aquelles en que es demana ajuda, es posa un títol polèmic o alarmista, es deixa entreveure que s'està a punt d'abandonar la lactància, o bé s'és una participant habitual i que acostuma a contestar a moltes preguntes – sigui per donar informació o ànims. Si es reuneixen varies d'aquestes característiques, l'èxit està gairebé assegurat, com passa en la conversa iniciada per una participant assídua i molt coneguda, amb aquest missatge:

Lactancia estilísimo: Irene75 " Ayuda urgente" 16-10-03

"Llevo desde anoche con mucho dolor en un pecho, lo tengo bastante inflamado, por mucho que Emilio succione, aunque se cabrea un poco, me da la sensación de que está obstruido. Al principio de la lactancia tuve un pequeño cálculo en el pecho derecho y se me puso también mal, pero ahora con éste no consigo sacarme nada con la pera (no tengo otro ahora), y me duele como ya podéis imaginar. Me he puesto paños toda la noche, y me empujo a ver si "desatasco", pero nada."

Rep 25 respostes, incloses les seves pròpies intervencions posteriors en la conversa – intervencions que contribueixen a mantenir viva la conversa, amb agraïments, noves preguntes o explicacions tan dramàtiques com aquesta:

*"Señoras vengo de que me vea el ginecólogo del centro de salud de mi pedanía (yo estoy en otro centro de Murcia), y **no veáis la papeleta**. (...) A todo esto le digo, uys, se me ha olvidado en mi casa un papel que tengo con los medicamentos compatibles y que me iba a traer. **No veáis como se ha puesto, y la enfermera defendiéndolo**. Que lo había ofendido como médico, que no confiaba en él, etc... (...) Dice que lo que tenía que tomar era antibiótico y anti-inflamatorio, pero que cogiera mi papelito y me fuera a la farmacia, o a urgencias. **En fin, que iba a decirle mil cosas, pero se me ha cruzado algo por la cabeza y de pronto me he quedado en blanco, he salido medio llorando y aquí estoy, mirando a ver si encuentro un post que me suena y si no pues me voy a urgencias, que mi suegra no está y tengo que localizarla para que recoja ella a Irene de la guardería.**"⁶⁴*

5.5. Noves i veteranes

El tipus d'interacció també ve determinat per les característiques de les participants i, en concret, per la proporció de participants noves i participants veteranes, entre les quals s'estableix una clara distinció.

Al fòrum Lactància estilísimo, les noves són mares que s'han incorporat recentment al fòrum, procedents del fòrum d'embarassades i amb un fill pràcticament acabat de néixer. També hi ha incorporacions de mares que no havien participat prèviament a cap dels fòrums d'estilísimo; en aquest cas, l'edat del fill pot variar més, així com la seva experiència i coneixements en temes de lactància. Tot i així, la majoria de noves participants tenen més

---

⁶⁴ Lactancia estilísimo: Irene75 "Re: Ayuda urgente" 16-10-03

preguntes a fer que respostes a donar. També hi intervenen algunes embarassades que busquen preparar-se per alletar el seu fill en el futur.

Les veteranes poden portar molt de temps participant al fòrum, en ocasions fins i tot anys, i solen tenir molts coneixements sobre lactància, tant per la seva experiència com pel que han anat aprenent de diverses fonts – la participació al fòrum o fonts externes a ell.

El tipus d'intervencions d'unes i altres està molt condicionada pels seus coneixements previs. Mentre que les embarassades o noves mares fan preguntes de caire més general o plantegen dubtes de principiant relativament fàcils de resoldre, les veteranes només s'animen a preguntar sobre qüestions més tècniques. Les més expertes, simplement no pregunten mai – recorren a fonts de més nivell com Lacmat o altres.

Veiem una típica pregunta de principiant:

Lactancia estilísimo: begojj "grietas en el pecho y estreñimiento de la peque" 02-10-03

"Hola chicas:

Os vuelvo a solicitar ayuda. Resulta que mi nena me tiene el pezón al rojo vivo,...he tenido que ir a la farmacia y me han dado una pomada para ello...quería saber si aparte de la pomada, hay otra cosa más natural....y es que siempre que me coge me duele, y aunque lo soporto por ella, es muy desagradable. Por otro lado ,la peque (que ya cumplió el mes), sigue tomando un bibe de noche(...). Puede, que por este bibe,..sólo un único bibe,..lo prometo,..pués puede que esté estreñida.

*(...) **Esta tarde llamaré a la pediatra, pero como no sé si me dará hora para mañana,..os pido , que me guíeis,..no quiero que se acostumbre al perejil,.he oído que una vez esta bien,,pero no siempre, por que luego se acostumbran,..como ya he comentado.***

*¡En fin!..que ayer desde la 5 de la mañana batallando con ella,..por que le duele la barriguita....si sigue así,..y no me dan hora para mañana **tendré que llevarla a urgencias.***

Muchas gracias y besos,bego"

Aquesta, en canvi, seria la pregunta d'una veterana:

Lactancia estilísimo: Pas "Lavi, AnaOT.... opinión " 09-10-03

"Hola guapas:

Apelo a vosotras que sabeis más de cuestiones "técnicas".

El sábado tengo que dejar a Pau toda la tarde con mi madre. Serán unas 5 horas. El caso es que comer comer, lo que se dice comer para llenar el estómago, sólo come teta, jeje, y un poco de fruta triturada.

*(...) Había pensado en que le diera un yogur (lo ha probado un poco y parece que le gusta). No tenía intención de introducir lácteos antes del año, pero no sé, quizá no debería tener tantas manías con el yogur... o sí? **He preguntado en lacmat** y sólo me ha contestado privadamente una persona que no me lo aclara mucho. De hecho lo que no quiero bajo ningún concepto es darle leche adaptada, pero no sé hasta qué punto es preferible el yogur a la leche adaptada.*

Necesitaría saberlo antes del sábado. Gracias!"

En quant a la demanda de suport, les principiants no solen verbalitzar tant clarament aquesta demanda, i la inclouen gairebé sempre lligada a la demanda d'informació – bé sigui informació nova per a elles, o confirmació de qüestions que ja havien preguntat prèviament. Les veteranes, en canvi, solen expressar més clarament la necessitat de recolzament i com que solen alletar nens ja grandets, es refereixen més sovint a les pressions rebudes per deslletar o elaboren crítiques al sistema de salut i als pediatres.

A Lactancia estilísimo hi ha un grup de veteranes, la major part de les quals són bastant expertes. Entre elles podem anomenar a *Lavi* (assessora de lactància de La Liga de la Leche), *AnaOT* (creadora de la pàgina web Mami Dame Teta), *Pas* (que pertany al grup de suport a la lactància Alba) i moltes altres. El grup de principiants inclou tant participants ocasionals, que intervenen poc – potser llegeixen però no s’animen a escriure – i que de vegades desapareixen definitivament, i d’altres que són més constants. D’aquest últim grup podríem destacar, en el període d’observació, a *begojj*, *koala66*, *NOELIA72*, *cucutsa*, *mmalena* i algunes més. Moltes d’aquestes segurament acabaran esdevenint veteranes, com va passar en el seu moment amb altres, per exemple *Aquarela*.

A PyR Padres CLM AEP, en canvi, el grup d’expertes és bastant més reduït – hi podríem incloure a *Desirée Sanz*, *Mari Carmen*, *Montse*, *crisrina* i potser alguna més que intervé més esporàdicament. El grup de principiants – és a dir, participants que bàsicament fan preguntes i no responen gairebé mai, o ho fan des d’un punt de vista no expert – inclou a la major part de les participants, però al contrari del que passa a l’altre fòrum, es dona molt més sovint el cas de persones que apareixen per resoldre un dubte i no tornen a escriure mai més.

5.6. Intercanvis entre col·lectius

La interacció no es circumscriu al propi fòrum. Els fòrums estudiants no són reductes aïllats sinó que es comuniquen entre sí, i també amb altres grups on es tracta la temàtica de la lactància o la maternitat en general. Les participants d’un i altre fòrum es mouen per la xarxa fent preguntes i iniciant debats en diferents escenaris, i coincidint sovint amb les mateixes persones en diferents llocs. Fins i tot he pogut observar que és possible que l’èxit o fracàs d’un col·lectiu virtual al voltant del tema de la lactància vingui determinat, entre altres coses, perquè un cert grup de persones habituals en col·lectius que tracten aquesta temàtica – o algunes d’aquestes persones – se’l facin seu, o hi porti les seves coneixences virtuals.

De vegades, trobem que un mateix missatge apareix al fòrum PyR Padres CLM AEP i al de Lactancia estilísimo:

*“Estimadas amigas,
Tengo una hija que cumplirá, si Dios quiere, 5 meses el 8 de Octubre y pesa casi 7 Kilos y medio.
Quisiera saber si podría seguir dándole el pecho única y exclusivamente hasta el año sin introducirle
ningún tipo de alimento complementario. (...) Por favor, agradecería una respuesta.
Muchísimas gracias.”*⁶⁵

---

⁶⁵ PyR Padres CLM AEP: **AURORA PÉREZ QUESADA** "LACTANCIA MATERNA EXCLUSIVA HASTA 1 AÑO SIN INTRODUCIR ALIMENTOS COMPLEMENTARIOS" 30-09-03 / Lactancia estilísimo: **suma** "LACTANCIA MATERNA EXCLUSIVA HASTA 1 AÑO SIN INTRODUCIR ALIMENTOS COMPLEMENTARIOS" 01-10-03

En altres ocasions, el missatge també es repeteix de forma idèntica en dos fòrums, però després de que algú en el primer lloc on es fa la pregunta respongui adreçant la mare cap a l'altre.

Un fòrum amb el qual també trobem múltiples lligams és el de enfemenino Maternidad Tu Bebé. Trobem missatges idèntics entre el PyR Padres CLM AEP i el de enfemenino, per exemple el titulat “*Cansada de la lactancia*”, que apareix escrit per *aeg02* el dia 4-10-03 a enfemenino, i el mateix dia sota el nom d'*Anuska* al fòrum del Comitè. El mateix fòrum també es relaciona amb el de Lactancia estilísimo, per exemple, el missatge “*Avent*” de *Nekka*, escrit el 4-11-03 al fòrum d'estilísimo, també apareix al de enfemenino, el mateix dia sota el nom de *Abril2003*.

Un altre fòrum on trobem connexions és el de Crianza Natural⁶⁶ (fòrum de lactància), on podem trobar el missatge “*Antibiótico, vacuna y LM*” escrit el 25-10-03 per *Noelia*, i exactament el mateix a Lactancia estilísimo, escrit el mateix dia per *NOELIA72*.

A través d'aquestes coincidències, constatem que moltes de les participants d'un fòrum són presents també a d'altres grups de lactància. També trobem – tot i no tenir constància de cap missatge idèntic durant el període d'observació – participants d'aquests fòrums a les llistes de distribució Lacmat-1, apoyocesareas, Mamás Amamantamiento Prolongado i Crianza Natural⁶⁷.

6. Relació món virtual-món real

6.1. Introducció

Per relació món virtual-món real entenc una relació bidireccional. Per un costat, la relació que s'estableix des del col·lectiu virtual cap al món real – per exemple, per conèixer-se personalment – i, per un altre costat, la relació que s'estableix des del món real cap al col·lectiu virtual – per exemple, en animar alguna coneixença a incorporar-se al col·lectiu. M'he centrat en l'estudi dels dos aspectes on més relacions s'estableixen: els grups de suport a la lactància materna, que poden tenir un interès especial en aquests col·lectius – ja sigui animant els seus membres a accedir-hi, o captant noves sòcies a través de la relació virtual – i les trobades presencials – on les coneixences virtuals es troben cara a cara.

---

⁶⁶ Crianza Natural és la pàgina web d'una empresa dedicada a la difusió dels principis del que ells anomenen *crianza natural*, en relació a l'embaràs, el part, la lactància, l'educació, etc. També venen tota una sèrie de productes naturals, com bolquers reutilitzables, bandoleres per portar els nadons, copes vaginals per substituir compreses i tamps, etc. La pàgina compta també amb un sistema de fòrums bastant actius. L'empresa és una societat limitada constituïda per un matrimoni català amb una filla. No es va tenir en compte a l'hora de fer la selecció perquè en aquells moments, la pàgina encara no havia entrat en ple funcionament i no existien els fòrums.

⁶⁷ No hem de confondre la llista Crianza Natural amb la pàgina web Crianza Natural que hem comentat abans. Són dos grups independents i amb objectius propis diferenciats.

6.2. Els grups de suport a la lactància materna

Ens els casos d'estudi que ens ocupen, trobem que el fòrum PyR Padres CLM AEP sembla tenir molta menys relació directa amb grups de suport que el de Lactancia estilísimo. El fet que existeixi la figura del l'expert del Comitè pot influir molt en aquest aspecte.

El contrast és evident si rastregem en un i altre fòrum les referències a grups de suport – tant la quantitat de referències com el tipus de comentari. El fòrum PyR Padres CLM AEP trobem 6 referències directes als grups de suport, i quatre són recomanacions per acudir a elles en busca d'ajuda (una de les recomanacions és feta pel Comitè). Hi ha també un comentari sobre la importància dels grups de suport, i a més trobem també l'agraïment a *Via Láctea*, que és qui ha donat a conèixer el fòrum a una de les participants.

En canvi, al fòrum Lactancia estilísimo, trobem múltiples referències als grups de suport. Hi ha cinc referències que recomanen explícitament assistir a grups de suport – no són gaires si tenim en compte que el nombre de missatges d'aquest fòrum és gairebé el doble que l'altre – però en trobem molts altres en que s'expressa agraïment, o es demanen dades dels grups. A banda d'això, trobem múltiples comentaris sobre els grups de suport en relació a la Festa de la Lactància del 5 d'octubre i també en relació a altres esdeveniments en que participa algun dels grups. En podríem destacar, a part de la Festa, la realització d'un reportatge al programa de TVC "*Entre líneas*":

*"Para las que no sabeis, hoy han venido a grabar para un programa de la TV3 al Grupo ALBA de Sant Andreu, en Barcelona."*⁶⁸

*"Seguro que habéis dejado un buen sabor de boca y solo espero que, además de que no se tergiversen nada, el público sepa apreciar la labor de los grupos de apoyo, verdaderamente héroes en el silencio."*⁶⁹

*"Os juro que no pierdo el programa, y además lo grabaré para poder pasarlo en el grupo de LM que hemos montado"*⁷⁰

*"Bueno, por fin van a emitir el reportaje que rodaron hace unas semanas en nuestro grupo de lactancia. El programa se llama "Entre líneas" y se emite por TV3 hacia las 22:20. El canal internacional lo pasan simultáneamente a TV3 y lo repiten el miércoles a las 4,05 de la madrugada."*⁷¹

Les participants també mostren bastant d'interès pel *Curs de lactància materna per a assessores de lactància* que organitza la *Federació Catalana de Grups de Suport a la Lactància Materna*:

*"He visto en la web de Alba que dan un curso de lactancia, sabeis algo, cuanto cuesta, si se puede apuntar cualquiera...ect,ect."*⁷²

*"Yo hablé con Inma Marcos y me dijo que con formar parte de un grupo de ayuda a la LM había bastante (...)"*⁷³

---

⁶⁸ Lactancia estilísimo: **Pas** "El reportaje de TV3, os cuento..." 08-10-03

⁶⁹ Lactancia estilísimo: **ANAOT** "Re: El reportaje de TV3, os cuento..." 08-10-03

⁷⁰ Lactancia estilísimo: **mopi** "Re: El reportaje de TV3, os cuento..." 08-10-03

⁷¹ Lactancia estilísimo: **Pas** "Salimos en TV3 el lunes 17" 11-11-03

⁷² Lactancia estilísimo: **AJR** "Pas, Throb..." 17-10-03

“Sí se puede apuntar cualquiera que tenga un mínimo interés por la LM. No hace falta tener un grupo montado ni nada. Basta con querer aprender sobre el tema, desde monitoras ya experimentadas hasta mamás recientes que quieran ampliar información. El precio aún no está decidido, y las clases se harán en 4 sábados alternos, 8 horas cada sábado.”⁷⁴

Veiem que mentre la que fa la pregunta se n’ha assabentat per la web del grup Alba, les que responen ho fan en base a informació que tenen directament del grup, que han obtingut en el món real i no navegant per Internet.

Un altre detall interessant d’aquesta conversa és el seu títol: “*Pas, Throb...*”, el que vol dir que dintre del fòrum, aquestes dues participants, entre altres, són identificades com a integrants d’un grup de suport i això vol dir que en les seves converses surten sovint referències a aquest fet, com per exemple en aquest comentari:

“Este tema salió este miércoles en la reunión de lactancia. Había cuatro mamás con bebés que no pasaban del mes y medio y todas se quejaban exactamente de lo mismo, con las mismas palabras que has escrito tu, con el mismo tono de desespero y con la misma pregunta de qué estaban haciendo mal.”⁷⁵

Segons la conversa mantiguda amb Eulàlia Torras – assessora de lactància, responsable de grup d’Alba Lactància Materna i antiga participant al fòrum Lactància estilísimo – l’intercanvi entre els grups i els fòrums és bidireccional, els grups aporten als fòrums una sèrie de coneixements i experiències i, d’altra banda, els fòrums posen a la gent en contacte amb els fòrums. Com a exemple, em posa els casos de l’Araceli, l’Eva i l’Ana (Pas, Evac – que ja no participa – i ANAOT, respectivament) que ja tenien força coneixements sobre lactància i que portaven temps “*en el mundillo*” però que no estaven en cap grup de suport. A través dels fòrums, van poder contactar amb Alba, i ara l’Araceli i l’Eva pertanyen al grup i l’ANAOT hi manté contactes esporàdics.

Segons l’Eulàlia Torras, l’interès de participar en el fòrum rau en la possibilitat d’apropar-se més a la vivència de l’alletament particular de cada mare: “*Personalment a mi MP em va ensenyar també molt, especialment sobre com es viu el tema de l’alletament fora dels grups, em va donar “perspectiva” i em va ajudar a comprendre millor a les que no alleten o fan mixta.....a MP tot es més anònim i la gent diu coses que en una reunió de grup es calla.*”

6.3. Les trobades presencials

A PyR Padres CLM AEP no he pogut trobar cap referència – ni durant el període d’observació ni el passat – a trobades presencials entre participants. De fet, la relació no sembla anar més enllà del fòrum.

---

⁷³ Lactància estilísimo: **mopi** "Re: Pas, Throb..." 18-10-03

⁷⁴ Lactància estilísimo: **Pas** "Re: Pas, Throb..." 21-10-03

⁷⁵ Lactància estilísimo: **Pas** "Re: Ayuda lactancia" 03-10-03

A Lactancia estilísimo sí que hi ha un cert interès per conèixer la gent en persona. D'una banda, és possible que les persones s'acabin coneixent a força de integrar-se en els grups de suport, com hem comentat abans. De fet, moltes de les participants es coneixen en persona mitjançant l'assistència a alguna reunió de grups de suport o actes organitzats pels grups. També existeix la possibilitat de fer trobades presencials. Algunes de les participants s'han conegut en trobades organitzades al fòrum general – Mundopadres. També vaig poder ser testimoni d'una trobada aprofitant la Festa de la Lactància.

Lactancia estilísimo: mopi "Nos vemos el 5 de octubre?" 21-09-03

"Supongo que muchas de vosotras ya sabeis que en octubre se celebra la Semana Mundial de la Lactancia Materna, y que se han organizado varios actos.

EL próximo 5 de octubre se quiere batir el récord de amamantamiento simultáneo, y para ello nos concentraremos muchas madres en el Parque de la Ciutadella de Barcelona para dar el pecho todas a la vez a las 12:00h.

Habran más actos, aparte de la tetada numerosa.

Espero que vayamos hablando del tema, a ver si podemos coincidir muchas de las asiduas a este foro y así conocernos nosotras y a nuestras preciosidades.

Un beso

Pili"

Aquests són alguns dels comentaris un cop passada la trobada:

*"Felicidades a todas las participantes!!!!!!!!!!!!!! A ver si por la noche puedo ver las imagenes en tv1 o en tv3 (la catalana). La kdd.. bueno.. **un pelin fracaso por q todas somos un desastre y ninguna nos hemos puesto el cartelito para identificarnos, igualmente si nos hemos visto unas cuantas.**"⁷⁶*

*"Ehhhhhhh! Que pena, penita, pena, **pensaba que nos veriamos unas cuantas i al final somos nos hemos visto 3 o 4.** Que lástima, Koala! Yo también te he visto, pero como me iba a imaginar que eras una forera de las nuestras? Había tanta tetadicta por ahí, que podíamos haber sido todas. **Lo que tenemos que hacer es quedar todas un día aunque solo sea para hacer un café y así vernos los caretos y a nuestras preciosidad** (yo lo tengo un pelin lejos, pero haría un esfuerzo)."⁷⁷*

*"Chicas definitivamente aparte de raras, somos un desastre total...**Pero bueno al final gracias a Rosa al menos he podido conocer a Inma Marcos, a Raquel, a Maribel y a Araceli** (un besazo, chicas)...**Me faltabas tú ANAOT...JO!!!, con la ilusión que tenía de conocerte...**bueno Ana y un montón más..Yo también te vi Koala..Oye!! tienes un niño precioso....!!Me cachisssss!! **tendremos que quedar otro día, podemos llamarlo la "Quedada de las raras"**."⁷⁸*

Cal puntualitzar que Inma Marcos no participa al fòrum, és una assessora de lactància del grup Alba Lactància Materna, i va impartir el curs de preparació al part a la *mopi*. És coneguda al fòrum, i mencionada sovint.

---

⁷⁶ Lactancia estilísimo: **akashita** " Re: A las mamás de Barcelona ¡Enhorabuena!" 05-10-03

⁷⁷ Lactancia estilísimo: **mopi** " Re: A las mamás de Barcelona ¡Enhorabuena!" 05-10-03

⁷⁸ Lactancia estilísimo: **AJR** " Re: A las mamás de Barcelona ¡Enhorabuena!" 06-10-03

7. Anàlisi del discurs: economia de la veritat

7.1. Introducció

Per economia de la veritat entenc com es gestiona el coneixement, i especialment com es justifica què és la veritat i què no se'n considera – en altres paraules, qui te raó, on rau l'autoritat en la matèria. En fer aquesta anàlisi m'he trobat una polarització entre dues fonts d'autoritat clarament oposades en la societat occidental:

- l'instint⁷⁹ matern com a autoritat primera en la matèria
- el saber científic – o pretesament científic – bé sigui representat per la figura dels metges o d'altres figures que es recolzen en la ciència: mitjans de comunicació, indústria d'aliments infantils, etc.

La meva tasca ha consistit en veure quin dels dos pols predomina en aquests col·lectius, o si s'arriba a un equilibri entre ambdós, i quines solucions s'han mobilitzat per tal d'harmonitzar-los o per donar la preeminència d'un l'un sobre l'altre. En el cas previsible de que hi hagi conflicte entre els dos pols, he analitzat en què consisteix aquest conflicte .

Finalment, també he analitzat qui s'apropia del coneixement, quines són les fonts acceptades i amb quins mecanismes es construeix la “veritat”.

7.2. Seguir l'instint o buscar recolzament científic?

Alletar els fills no és el camí que la major part de les mares trien més enllà dels 3 o 4 primers mesos. Al poc suport que moltes mares reben – fins i tot des del mateix moment del naixement – s'ha d'afegir que sovint està socialment mal vist alletar un nen a partir d'una certa edat. Fins i tot existeixen professionals sanitaris que són (o semblen) hostils a la lactància, sigui per convicció o per desconeixement. En aquest entorn, no és estrany que moltes de les mares que alleten desconfiïn de l'autoritat científica a no ser que ofereixi evidències del seu tarannà pro-lactància. Quina és, doncs, la guia per saber com actuar? La resposta més generalitzada és *l'instint*.

“Ahora le tengo q dar verdura.. y como a ti, me han dado unas pautas q es hacer la verdura toda de golpe.... sin dejar unos días entre ingrediente e ingrediente... y yo... pues a mi bola!!!! La enfermera me pregunta solo q tal come.. y como come bien.. pues le digo la verdad.. bueno, mi verdad,.. no la de ella.. jejejeje. Ya sabes Esther... q te dice tu corazon??????? Pues eso es lo correcto!!!!”⁸⁰

“De hecho, muchas madres que con el primer hijo amamantaron durante poco tiempo por falta de información o presiones, con el segundo hijo han amamantado durante mucho más tiempo, por que

---

⁷⁹ Inicialment la polarització havia de ser entre saber popular i científic, però a la pràctica aquest saber popular s'ha perdut en el tema de la lactància o s'ha vist molt influït pel saber científic al llarg de varies dècades – o segles! – de manera que aquest saber popular no és el pol oposat al científic. Hem de recórrer al saber popular d'altres cultures o bé, a l'instint matern.

⁸⁰ Lactància estilísimo: **akashita** " Re: Los pofffssssionales de la SSocial " 16-09-03

han tenido más información y no han querido cometer los mismos errores que hicieron con el primer hijo (hacer caso a los demás). **Tenemos que seguir más nuestro instinto que nunca falla.**⁸¹

*“Por todo lo que he leído en este foro, en libros de pediatras a favor de la lactancia materna, puedo decir que menos mal que como madres hemos hecho caso al **sentido comun de madre** y no al conocimiento científico del pediatra que nos ha tocado en suere y que está claro que en muchos casos no sbaen nada de lactancia materna”*⁸²

Els exemples que he posat els trobem tant a Lactancia estilísimo com a PyR Padres CLM AEP, enunciats per les pròpies mares. Però fins i tot el Comitè de lactància està d’acord amb elles:

*“Haz caso de tus **sentimientos como madre** (que es lo que has estado haciendo hasta ahora)”*⁸³

El pediatra Carlos González⁸⁴, en el seu llibre *Bésame mucho*, fa una reflexió molt il·lustrativa al voltant d’aquest tema:

*“Se lamentan algunos de que los niños vengan al mundo sin manual de instrucciones, o de que no se pidan estudios y un título para ser padres. **Detrás de estas frases pretendidamente graciosas, subyace la peligrosa creencia de que no se puede criar adecuadamente a un niño sin seguir los consejos del experto de turno. En realidad, los padres lo hacen en general bastante bien, como lo han hecho durante millones de años. La mayoría de los errores que cometen no se les han ocurrido a ellos, sino que provienen de expertos anteriores. Fueron médicos los que recomendaron hace un siglo dar el pecho diez minutos cada cuatro horas, lo que llevó al fracaso casi total de la lactancia. (...). Es posible que todos los errores que cometemos al educar a nuestros hijos sea el sedimento de siglos de consejos erróneos de psicólogos, médicos, sacerdotes y hechiceros. ¡Menos mal que los niños no traen instrucciones, menos mal que no nos piden aún el título de padre!**”*⁸⁵

Però aquesta revalorització de l’instint matern no és incompatible amb la recerca d’un recolzament científic, o una aprovació de l’autoritat mèdica, bé sigui per estar més segures de que ho estan fen bé, o per poder replicar als seus detractors amb les seves mateixes armes.

*“Me acabo de enterar que estoy embarazada y quiero saber si tengo que dejar de darle el pecho por completo o si puede seguir haciendo esas pequeñas tomas. Mucha gente me dice que debo de quitarle el pecho de inmediato porque es malo dar pecho estando embarazada pero la verdad **yo no me fio de esos comentarios y por eso prefiero recurrir a ustedes que si son expertos**”*⁸⁶

El mateix Carlos González també ens ofereix una explicació de ens pot servir en aquest cas per entendre per què les mares, més enllà de resoldre un dubte concret, busquen el recolzament dels experts.

---

⁸¹ Lactancia estilísimo: **walkiriam** " Re: Porqué me justifico " 24-10-03

⁸² PyR Padres CLM AEP: **Mari Carmen** "TOMAS NOCTURNAS EN BEBÉ DE 8 MESES" 05-09-03

⁸³ PyR Padres CLM AEP: **Comité de Lactancia AEP** "TOMAS NOCTURNAS EN BEBÉ DE 8 MESES" 28-08-03

⁸⁴ Carlos González és pediatra, fundador i president de l’Associació Catalana Pro Alletament Matern. Els seus llibres són constantment recomanats en els dos fòrums observats, i ell mateix participa o ha participat en algun moment en diversos grups de lactància o de criança (*Lacmat*, *Mundopadres* i altres).

⁸⁵ **González**, 2003. Pàg. 37-38

⁸⁶ PyR Padres CLM AEP: **Miriam** "Lactancia y embarazo" 21-10-03

*“Alguien ha dicho que no lee libros sobre puericultura porque no lo necesita para criar a su hijo. No puedo estar más de acuerdo. **Durante millones de años las madres lo han hecho muy bien sin libros.** Pero, alguien dirá, ahora vivimos en otra sociedad, que tiene libros y los lee. Por eso escribí el mío. Porque he conocido a lo largo de los años a muchas madres que hacen algo “prohibido”: coger al niño en brazos, darle pecho, dormir con él. Unas lo siguen haciendo (porque creen que es lo mejor, si no no lo harían, es evidente), pero a pesar de creerlo se sienten mal, porque profesionales, familiares y amigos las amenazan con todos los males del infierno e infinitos problemas psicológicos si siguen por ese camino de perdición. Otras lo dejan de hacer, porque las convencen de que estaba mal; pero tampoco están seguras, en el fondo algo no les cuadra, también se sienten mal. **Con mi libro he pretendido darles un respaldo,** que al menos sientan que alguien está de acuerdo con ellas, las apoya, las felicita. ¿Y las que prefieren criar a su hijo de otra manera, no tienen derecho a que alguien las felicite? Pues claro. Para eso están los otros libros. **No se trata de comprar un libro y hacer lo que dice (con el mío sería un problema, puesto que no dice nada :-), sino de buscar un libro que diga lo que tú quieres hacer.**”⁸⁷*

Fins i tot, ajuntant tots dos conceptes (l’instint i el recolzament científic) existeixen reflexions de caire científic que certifiquen l’instint com a guia vàlida per la criança dels fills, en aquest cas explicat a través de les hormones:

“La oxitocina puede ser una de las formas importantes que presenta la naturaleza de asegurarse de que las madres se ocupen de sus hijos, los quieran, los cuiden y hagan los sacrificios que sean precisos para que lleguen a la madurez, sobre todo en épocas de estrés.”⁸⁸

Per tant, ambdós tipus de coneixement no estan en contradicció en aquests fòrums, sinó que es poden recolzar l’un en l’altre. El que entra en contradicció són diferents corrents dins del propi coneixement científic: una corrent de caire més tradicional, i una altra que s’autodenomina “basada en l’evidència” i que recolza l’instint.

7.3. Conflicte entre les directrius mèdiques i el model de criança.

Els models de criança de les mares participants als fòrums no són, evidentment, idèntics. Observem, però, que, malgrat alguna discrepància, totes solen estar d’acord en alguns aspectes, i que altres són bastant acceptats tot i no ser practicats per la majoria.

Dins del model de criança predominant als dos fòrums, l’aspecte més important és, evidentment, el referent a la lactància i la introducció d’alimentació complementària. Aquest model inclou lactància a demanda (sense rellotge), exclusiva fins aproximadament els 6 mesos, oferir el pit abans dels altres aliments durant el primer any, introducció progressiva de l’alimentació complementària a partir dels 6 mesos (o fins i tot més tard), no obligar a menjar, i respectar el ritme i les preferències del nen.⁸⁹ Aquest és un model totalment oposat al model predominant en la nostra societat o al dictat per la pediatra més tradicional, que comporta introducció de l’alimentació complementària als 4 mesos, substitució completa d’algunes preses

---

⁸⁷ Mundopadres estilísimo: **papi** " Re: "De la discusion..." 26-09-03

⁸⁸ **Taylor**, 2002. Pàg. 38.

⁸⁹ Aquest model es correspon perfectament al descrit i defensat per Carlos González al seu llibre “*Mi niño no me come*”.

per farinetes o purés, deslletament precoç, horaris rígids (les famoses quatre preses diàries a partir dels 5 o 6 mesos, les tres hores entre preses i els 10 minuts mamant, 5 a cada pit...), etc.

L'altre conflicte generalitzat i normalitzat, que està molt relacionat amb la lactància, és el del son infantil. Els models en que el nen dorm tota la nit d'una tirada des de ben aviat són incompatibles amb la lactància a demanda. En canvi, al fòrum és una opció acceptada per moltes mares la del collit⁹⁰. La major part de mares que no el practiquen, opten per la cohabitació⁹¹ o, encara que el nen tingui el seu propi dormitori, decideixen atendre'l de nit igual que es faria de dia (no deixar-lo plorar sol). En aquest model de criança, s'accepta que els nens necessiten els seus pares dia i nit, que despertar-se vèries vegades durant la nit – sigui per mamar o no – és normal durant anys i que deixar un nen plorant sol durant la nit per ensenyar-lo a dormir és perjudicial per ell.⁹²

Com que aquests no són fòrums de collit, sinó de lactància, el quòrum en aquesta qüestió no és tan ampli, però les figures expertes en són partidàries i és una opció debatuda i respectada.

Davant d'aquests models de criança i sabent que no són majoritaris fora dels fòrums, és fàcil adonar-se que les mares que els posen en pràctica i els confronten amb als professionals de la medicina – que, aparentment, en la seva majoria no hi estan massa d'acord – o amb altres persones – educadors, familiars, veïns, tec – es veuran abocades a un conflicte entre les seves opcions de criança i les pressions en contra.

Això portarà sovint a mentir al pediatra, a no confiar en els seus diagnòstics i instruccions o, fins i tot, a témer el moment de les revisions mèdiques.

“Siempre que voy a la consulta del pedi de Laia, me hago la misma pregunta: ¿Le miento o le digo la verdad? Siempre acabo por mentirle, pero creo que lo hago por vagancia, es demasiado para mi luchar contra alguien que cree que sabe más que yo, y en medicina no digo que no sepa,

---

⁹⁰ El terme *collit* és una traducció del castellà *colecho* que, al seu torn, prové de l'anglès *co-sleeping*. La paraula, després de ser consensuada entre alguns grups de suport, ha estat acceptada per la *Federació Catalana de Grups de Suport a la Lactància Materna*, i apareixerà en una guia de lactància de propera publicació elaborada per *Alba Lactància Materna*.

“Como colecho se entiende dormir con tus hijos. Se puede hacer desde dormir en la misma cama, como tener una cuna especialmente diseñada para ir adosada a la cama familiar, o bien usar una cuna convencional sin uno de los lados y adosarla a la cama donde duermen los padres. Muchas veces, en lugar de una cuna se pone otra cama individual adosada a la cama mayor.”

(<http://www.crianzanatural.com/art/art1.html>)

⁹¹ Per cohabitació entenem que el nen dorm a la mateixa habitació dels pares, però en el seu bressol o llit independent.

⁹² Al seu llibre *“Bésame mucho”*, Carlos González es mostra partidari del collit i aporta arguments que les participants al fòrum han fet seus.

ni mucho menos!! pero **en lo que se refiere a la teta, no sabe na de na!** Que le vamos a hacer, seguiremos obrando de manera clandestina!!⁹³

*"En primer lugar, una vez más quiero daros las gracias por vuestro apoyo y por resolverme muchas dudas **que no han sabido resolver los médicos de mi ciudad**, es una lástima. Bueno llevo casi cuatro meses dando el pecho a mi hijo, nunca he tenido grietas ni mastitis ni me ha dolido el pezón cuando mama, pero desde hace una semanas o más me salió un bulto en el pecho derecho cerca de la axila, también me duele cuando mama en ese pecho yo intento ponerle lo máximo posible en ese pecho pero no se me quita el dolor ni el bulto, ahora se ha quitado de la zona de la axila y me lo noto en el centro del pecho. **No se si ir al médico, me da miedo que me diga que no puedo darle el pecho a mi hijo o que me mande algo que no sea bueno para la L.M (...)**"⁹⁴*

*"Tengo dudas, muchas dudas sobre que va a pasar en la revision del año que tiene mi nena dentro de escasos días. Estoy segurísima de que el pediatra va a poner en tela de juicio que le siga dando pecho y yo no tengo claro que decirle, me explico: por nada del mundo voy a destetar a mi hija si ella no quiere dejar la lactancia (como así parece que sucede), estoy encantada de poder seguir dándole pecho mas allá de 12 meses pero no se hasta que punto debería compaginar, a partir de ahora, mi leche con algo de leche de vaca. (...).¿Alguien con bebés mas mayorcitos podría ayudarme? **Me gustaria estar informada para poder rebatir la chorrada que seguro me suelta el pediatra sobre la "alimentacion lactea" de la nena.**"⁹⁵*

Tot plegat ens portarà a una crítica gairebé sistemàtica envers els pediatres i els professionals sanitaris en general, que fins i tot estarà recolzada d'alguna manera pel Comitè de lactància.

*"Por Diosssss, NOOOOOOOO dejes de darle el pecho. Los medicamentos que estás tomando van a hacerle daño a tu bebé!!!!!!!!!!!! El nivel de riesgo de este medicamento ES NULO para la lactancia. **Ese médico no tiene NPI de lactancia materna.** Joderrrr, no cuesta nada consultar un libro de medicamentos."⁹⁶*

*"Respetando los conocimientos científicos de tu pediatra, **como MADRE LACTANTE eso me parece una soberana tontería.** Todavía no conozco ningún mamífero que se haya empachado por tomar teta."⁹⁷*

"Lo que cuentas es digno de ser anotado en el anecdotario sobre la lactancia y me lo apuntaré junto a otros tantos mitos sobre la lactancia que corren aún por este mundo mundial. Consejo: cambia rápidamente tu proveedor de gafas. Si sufrieras en el futuro cambios en tus dioptrías, te garantizo que tu lactancia no tendría nada que ver con ello. Un saludo Comité de LM "⁹⁸

"No todos los niños están dispuestos a seguir lo que diga el pediatra o el folleto de turno. Un saludo Comité de LM "⁹⁹

La conclusió a que s'arriba en molts casos és que els pediatres – a no ser que tinguin una formació específica – i encara menys els altres metges, no són una font fiable en temes de lactància, no estan preparats ni tenen els coneixements necessaris. I això no és només aplicable a la lactància sinó a la manera de criar els fills, inclosa la manera com dorm la família.

---

⁹³ Lactancia estilísimo: **mopi** " Re: Los pofffessionales de la SSocial " 16-09-03

⁹⁴ PyR Padres CLM AEP: **Mamen González** "Bulto en un pecho" 26-10-03

⁹⁵ Lactancia estilísimo: **Sulanza** " revision del año " 26-09-03

⁹⁶ Lactancia estilísimo: **Pas** " Re: Gastrointeritis...no puedo darle el pecho hasta el lunes." 04-10-03

⁹⁷ PyR Padres CLM AEP: **Mari Carmen** "Re: Quitar la toma de la noche???" 02-10-03

⁹⁸ PyR Padres CLM AEP: **Comité de Lactancia AEP** " Re: graduación de la vista " 22-09-03

⁹⁹ PyR Padres CLM AEP: **Comité de Lactancia AEP** " Re: cerveza y lactancia " 26-09-03

*"Algo que me gustó mucho en el libro del Dr. Sears (por cierto, que me lo compré por recomendación de Lavi) es que en un capítulo dice que **hay tres preguntas que nunca debe hacerse a un pediatra: 1) ¿es malo coger mucho a los niños en brazos?, 2) ¿es malo dormir con tu bebé? y 3) ¿hasta cuándo hay que dar de mamar? Y es que los pediatras estudian y conocen bien las enfermedades de los niños, pero sobre estos temas tiene sus propias opiniones fruto de su experiencia personal, más que de ningún estudio científico.**"*¹⁰⁰

7.4. Altres agents en conflicte amb el model de criança

Un cop acceptat el desconeixement sobre el tema de gran part dels pediatres, algunes participants es pregunten quines altres fonts d'informació estan contribuint a la pressió contra la lactància materna, quins agents contribueixen a mantenir com a majoritari un model de criança oposat al que es defensa als fòrums.

La indústria farmacèutica i d'aliments infantils rep dures crítiques:

*"falsos mitos creados a partir del boom de la cultura del biberón. ¿Cual era la mejor manera de convencer a las madres de que su la leche maternizada era la mejor?. Muy fácil: atacándolas por donde más les duele, la salud de sus hijos. "Si les decimos que su leche pierde propiedades y que sus hijos no van a recibir suficiente alimento, seguro que damos en el clavo"...Y vaya si lo consiguieron. Hicieron la mejor **campaña publicitaria** de toda la historia de la humanidad. Está costando décadas y décadas el ir recuperando la cordura y darnos cuenta de cuan absurda fue esa teoría."*¹⁰¹

*"Ya había oído hablar sobre este tema, pero yo tengo mi teoría personal, creo que todos estos artículos son **montajes de las empresas especializadas en nutrición infantil**, en América está muy mal visto que una mujer amamante a su hijo más allá de los 4 meses. **Saben que es fácil llegar a ese sentimiento de querer darle lo mejor a nuestros hijos**, tienen mucho camino ganado porque las mamás ya tienen muy claro que el pecho no es lo mejor. Les venden el producto que más les interesa, y el más cómodo para ellas (potitos preparados, leche de fórmula con cereales para que duerman del tirón, ...), y no solo en nutrición, también llegan más lejos, sus hijos tienen que dormir solos a partur de los 4 meses, y por supuesto, unas 10 horas seguidas. ¿De dónde os pensais que llegó aquí la moda del Dr. Estivill? Este hombre no fué el primero en vender la moto!!!! La verdad es que estos temas me dan mucho asco, y siento una pena enorme por esos bebés que se pierden tantas cosas fundamentales en su facetas de BEBÉS. Estoy segura de que la única sustancia contaminante que les pasamos a nuestros hijos a través de nuestra leche es el AMOR, pero claro está que con éste no se forra nadie."*¹⁰²

*"No existe ninguna leche comercial que sea más acorde con la de la madre. En realidad, las **leches llamadas de continuación no son otra cosa que una manera ingeniosa de hacer marketing**. Otros alimentos, incluyendo queso o yogur suplen las necesidades de un niño de esa edad."*
103

Observem que tant les mares com el Comitè de lactància estan d'acord en que aquestes indústries pressionen contra la lactància en el seu afany de lucrar-se, encara que sigui a costa de la salut dels nens. En el cas del segon missatge, la indignació no s'atura en el tema de l'alimentació sinó que inclou en el mateix sac a Eduard Estivill, autor del llibre "*Nen, a dormir*"

¹⁰⁰ Lactancia estilísimo: **machusa** " Re: Una reflexión " 28-09-03

¹⁰¹ Lactancia estilísimo: **ANAOT** " Re: Hola, tengo otra preguntilla....." 27-09-03

¹⁰² Lactancia estilísimo: **mopi** " Re: Me interesa vuestra opinión... " 18-10-03

¹⁰³ PyR Padres CLM AEP: **Comité de Lactancia AEP** " Re: leche de continuación " 24-09-03

on explica un mètode en la línia de Ferber¹⁰⁴ per ensenyar a dormir els nens a base de deixar-los plorar amb una taula de temps, i al que sovint s'acusa de lucrar-se venent el seu llibre a costa de la salut dels nens. La defensa i atac al seu mètode encén fortes polèmiques als fòrums de criança, tot i que entre les participants pro lactància la posició majoritària és la crítica furibunda.

Uns altres agents que pressionen contra la lactància materna i, en general, contra el model de criança proposat als dos fòrums, són els mitjans de comunicació.

Una mare se sorprèn dels consells que llegeix en una revista:

*"Hoy me he comprado la revista "Ser padres" y en una sección sobre consejos para prevenir problemas de sueño en niños de 6 a 12 meses pone lo siguiente (os lo escribo): (pág.30) Tomas nocturnas "Lo habitual es que el niño ya no mame de noche. En caso contrario, conviene ir alargando el tiempo entre tomas para que no asocie despertar con alimentarse" **Esto lo dice el experto**, pediatra Gonzalo Pin Arboledas... ..y **yo he alucinado en colores**."*¹⁰⁵

I aquestes són algunes de les respostes:

*"Bueno, yo **todo eso lo encuentro tremendamente ridículo, irreal y desafortunado**. Pau está a punto de cumplir un año y se despierta unas 5 veces cada noche. Para mí es normal y jamás me he planteado tomar ninguna medida para que no sea así. Claro que nosotros practicamos el colecho y no hay mayor problema... si el señor Gonzalo me oye se le van a subir los pines a las arboledas!"*¹⁰⁶

*"**Lo de este hombre es muy fuerte** pero ¿habeis visto alguna anteaer el programa de La 2 a las 19.15 h. mas o menos que se llama "Padres en apuros"? **Con esto si que aluciné**. Resulta que plantean todos los días una situación "problematica" en referencia a la crianza de niños. Pues bien, en el programa se exponia lo mal que estaba una mama porque su hijo de 5 años (creo que eran 5) no comia en condiciones. Su mama relataba que desde que el pequeñin dejo el pecho no habia comido bien nunca. La presentadora le pregunta ¿y cuanto tiempo le diste el pecho? 4 meses, contesta la madre, a lo que la presentadora dice "Hala!! cuanto tiempo!! **YO ALUCINO**. Pero no queda ahí la cosa. **En el reportaje se vio todo tipo de situaciones dignas de ser denunciadas**: amenazas al pequñin por no comer, enfados desorbitados, mentiras por parte de los adultos para que el niño coma, hacerle comer a la fuerza, en fin, todo lo que yo creo que no se debe hacer para que un niño coma (es mi humilde opinion)"*¹⁰⁷

Així, si ni els metges, ni la indústria – amb la seva publicitat – ni els mitjans de comunicació són fonts fiables, quina és la informació que val?

7.5. Apropiació del coneixement

Si haguéssim d'identificar la figura externa més citada, reverenciada i admirada en ambdós fòrums, aquest seria sense cap mena de dubte, el pediatra Carlos González.

*"Te dejo un parrafito de Carlos González sobre el tema. Como siempre, esclarecedor..."*¹⁰⁸

*"Yo también te recomiendo el libro de Carlos González. Yo lo compré durante el embarazo (también el de Bésame mucho) y me gustó mucho su enfoque de estos temas"*¹⁰⁹

¹⁰⁴ Richard Ferber és el director del *Center for Pediatric Sleep Disorders* de l'Hospital de Nens de Boston. El polèmic mètode que defensa en el seu llibre *Solve Your Child's Sleep Problems* és conductista.

¹⁰⁵ Lactància estilísimo: **machusa** " Informació y consejos en revista" 30-10-03

¹⁰⁶ Lactància estilísimo: **pas** " Re: Informació y consejos en revista" 30-10-03

¹⁰⁷ Lactància estilísimo: **Sulanza** " Re: Informació y consejos en revista" 30-10-03

¹⁰⁸ Lactància estilísimo: **Aquarela** " Re: revisión del año" 26-09-03

*"Carlos González es respetuoso con los niños y no coacciona tu instinto de coger a tu bebé si así lo deseas o de dormir con él."*¹¹⁰

*"También te aconsejo que te leas el libro "Mi niño no me come" de Carlos Gonzalez, te quitará todos los miedos y dudas que tengas con respecto a la alimentación que tu le estás dando."*¹¹¹

*"Creo que es antinatural tener a nuestros hijos lejos de nosotros por la noche, para mi eso carece de lógica y estoy muy de acuerdo con doctores como Carlos González y William Sears sobre este tema. También hay un antropólogo que se llama James MacKenna que defiende el colecho y da muchísimas razones por la que es la mejor opción para nuestros niños."*¹¹²

Altres fonts bastant citades són el doctor William Sears¹¹³ - , com ja s'ha vist en l'últim fragment -, la OMS, Lacmat... Des del fòrum Lactancia estilísimo també se cita sovint el fòrum PyR Padres CLM AEP, tenint els pediatres del Comitè com a experts dels quals es poden confiar. En aquest segon fòrum, tot i reconèixer figures externes amb credibilitat i autoritat en el tema de la lactància, no es dona el fenomen amb tanta intensitat com a Lactancia estilísimo, segurament pel fet de tenir els propis experts dins del fòrum (Comitè). En general, són figures acceptades totes aquelles que parteixin d'una posició pro lactància, i en general, del que en anglès es coneix com a *Attachment parenting*:

*"La idea de Crianza Natural viene del inglés "Attachment parenting". Es un término acuñado por el Dr. William Sears (www.askdrsears.com) que describe una manera de relacionarse entre un padre o madre y su hijo o hija. La relación o tal vez deberíamos llamar, interrelación, entre los dos hace que, como dijo D.N. Winnicot , **un niño no existe como ente autónomo, sino como un conjunto del cual forma parte : él y su madre o cuidadora.** (...)La crianza natural es la educación respetuosa y empática que fomenta los cimientos para una confianza y comunicación entre los padres e hijos. Algunos de los fundamentos de CN son **llevar al crío en brazos, amamantar a demanda, destetar al ritmo que quiera la niña, la cama familiar y la mutua empatía.** Estas acciones permiten satisfacer las necesidades que todos los niños tienen de contacto físico, nutrición y cariño."*¹¹⁴

Qualsevol afirmació que vulgui ser acceptada per la majoria del fòrum ha d'encaixar mínimament amb aquesta filosofia. En quant als detalls tècnics, les fonts que es consideren més fiables són organismes sense afany de lucre (com la OMS, fundacions pro lactància, el Comitè de Lactància de l'AEP, grups de suport...) que aportin també un cert rigor científic.

*"Dicen que a partir del año la leche materna pierde nutrientes y es necesario introducir la leche de vaca. **Eso no es cierto, ya que según la OMS se debe alimentar al bebé con leche materna de***

---

¹⁰⁹ Lactancia estilísimo: **machusa** " Re: otra duda" 30-09-03

¹¹⁰ Lactancia estilísimo: **walkiriam** " Re: Que es el metodo Estivill? ..... " 25-10-03

¹¹¹ Lactancia estilísimo: **mopi** " Re: SOS - 9 meses solo pecho" 26-10-03

¹¹² PyR Padres CLM AEP: **Isabel** " Re: Colecho y amamantar " 26-09-03

¹¹³ El pediatra nord-americà William Sears (juntament amb la seva dona, llevadora, i els seus fills, també pediatres) és autor de varis llibres sobre criaça. Te una pàgina web: <http://askdrsears.com/>

¹¹⁴ <http://www.crianzanatural.com/art/art4.html>

*forma exclusiva durante los 6 primeros meses y a partir de esta edad introducir paulatinamente otros alimentos, manteniendo la lactancia hasta los dos años o más.*¹¹⁵

Dins dels fòrums també hi ha participants que, d'alguna manera, s'han revestit d'una certa autoritat – pels seus coneixements i experiència – i les seves intervencions – que encaixen plenament en el que acabem d'explicar – són acceptades fins i tot per sobre del criteri del pediatra. Al fòrum PyR Padres CLM AEP, no hi ha moltes participants expertes – Desirée Sanz, Mari Carmen... – però sembla que la seva autoritat està condicionada al reconeixement del Comitè. Davant d'una figura experta qualificada, el paper de les mares passa essencialment per oferir suport o completar la informació que ofereix el Comitè.

En canvi, al fòrum Lactancia estilísimo, hi ha figures que representen la màxima autoritat en matèria de lactància. Entre elles destaca *Lavi* – que sempre sol donar consells que, recopilats, servien per escriure un llibre tant pel rigor científic com per l'argumentació i la redacció – i també *ANAOT*, *Pas* i altres mares. Pràcticament totes aquestes mares expertes tenen com a denominador comú el pertànyer a algun grup de suport a la lactància, haver-se format – sigui en un curs o de manera autodidàctica – o dur a terme algun tipus d'activitat per promocionar la lactància – per exemple, una pàgina web divulgativa.

Segons l'entrevistada Eulàlia Torras, la sensació que ella tenia quan participava en aquests fòrums era que la informació fiable provenia de gent relacionada amb grups de lactància, o bé gent que ja portava molt de temps participant en els fòrums i que n'havia après força. En canvi, "*Per altre banda la informació era de vegades molt confusa i ambigua si provenia de gent de ves a saber on.....*". Ens és útil aquest testimoni perquè veiem que de les dos mares que ella menciona com a relacionades amb grups de lactància (*Lavi* i *Ale*), una encara continua, i l'altra participa en altres grups més especialitzats. De les mares que no pertanyien a cap grup però que tenien coneixements (*Evac*, *Pas* i *ANAOT*), dues continuen i *Evac* participa en altres grups més especialitzats. Totes tres s'han vinculat a algun grup de lactància – *Evac* i *Pas* pertanyen a *Alba*, i *ANAOT* hi manté contactes i planeja crear el seu propi grup.

Totes aquestes mares han tingut, com veiem, una continuïtat a molt llarg termini en els fòrums i, fins a cert punt, han exercit com a mentores de les noves generacions de participants. Els seus coneixements s'han transmès a la vegada que resolien dubtes i aconsellaven les noves incorporacions, o plantejaven els seus problemes. Aquestes mares també llegeixen i s'informen més enllà del fòrum – seria un bon exercici veure de què es nodreixen les biblioteques dels grups de suport, i veuríem que no difereixen gaire en la seva filosofia del que hem comentat anteriorment sobre la criança natural. Així, l'apropiació del coneixement es fa a través de l'ús d'aquest coneixement, i del testimoni de la posada en pràctica del mateix.

---

¹¹⁵ PyR Padres CLM AEP: **Desirée Sanz** "Consejos a primerizas " 29-09-03

Aquest procés d'apropiació del coneixement no és, però, un procés íntegrament virtual. És a dir, aquesta apropiació no té lloc totalment a la xarxa, sinó que gran part s'ha produït en les relacions off-line entre les diferents participants, principalment al sí dels grups de suport. Finalment, són aquests grups – amb les seves expertes i els seus col·laboradors externs, les seves publicacions i estudis científics, i les seves recomanacions bibliogràfiques – els que marquen la pauta del que és correcte i acceptable. En definitiva, la seva particular economia de la veritat.

8. Comentaris finals

Els col·lectius virtuals estructurats al voltant de la lactància materna estudiats són per les participants una font tant d'informació com de suport. Tot i que la informació és una part molt important, considero que l'èxit d'aquests col·lectius rau en el suport proporcionat perquè la informació ja està disponible mitjançant altres canals – per exemple, pàgines web informatives. He observat que, malgrat que hi ha intervencions que demanen pura i simple informació, la major part de les demandes d'informació incorporen – conscientment o inconscient – una demanda de suport. Les demandes de suport explícites es donen amb molta més facilitat al fòrum Lactancia estilísimo, segurament a causa de la presència d'un expert a l'altre fòrum – el Comitè – que condiciona molt el funcionament al mecanisme de pregunta-resposta.

La presència d'un expert sembla limitar molt la interacció entre les participants. Així, veiem que al fòrum Lactancia estilísimo, davant d'una pregunta es generen moltes més intervencions que al de PyR Padres CLM AEP. En aquest últim, el Comitè acapara més del 25% de les intervencions. A més, observem que a Lactancia estilísimo, les participants intercanvien també fotos, anècdotes i reflexions alienes al tema del fòrum, fenomen que PyR Padres CLM AEP no es dona.

Per contra, a PyR Padres CLM AEP els missatges d'agraïment explícit pel suport donat són molt més freqüents, especialment agraïment al Comitè. Jo interpreto aquest fet com la manifestació del respecte a l'autoritat científica – el mateix que porta als pacients a regalar pernils i caixes de vi als seus metges després de guarir-se d'una determinada malaltia. En canvi, a l'altre fòrum aquest tipus d'agraïment és fora de lloc i és substituït per mostres d'afecte i amistat.

La presència d'un expert també sembla limitar la relació amb el món real i, en concret, amb els grups de lactància. Tot i que el mateix Comitè arriba a recomanar a alguna participant que es posi en contacte amb algun d'aquests grups, el fet de tenir una font d'autoritat al propi fòrum sembla inhibir la participació oberta de membres de grups de suport o l'esment d'aquests grups com a referència fiable en la matèria. En canvi a Lactancia estilísimo, la presència de grups de suport és habitual.

Així mateix, al fòrum PyR Padres CLM AEP no he trobat cap referència a trobades presencials, com si la relació es limités a l'intercanvi de preguntes i respostes. A Lactancia estilísimo, en canvi, moltes participants es coneixen personalment i es donen les trobades presencials, sobre tot a través dels grups de suport però també a través d'altres canals. Especial esment mereix el fet de que Lactancia estilísimo està integrat en un conjunt més gran de fòrums en els que les participants coincideixen, de manera que les ocasions per portar la relació virtual a la presencialitat es multipliquen.

Tot i les diferents expectatives d'un i altre fòrum en quant a trobar-se presencialment són molt diferents, en tots dos la identitat de les participants es construeix sobre el mateix tipus d'elements. Bàsicament la informació que es dona és relacionada amb el fill – sexe, edat, de vegades el nom – i amb la lactància – mesos, preses, problemes, etc. També en tots dos fòrums, l'èxit d'una intervenció – mesurat en nombre de respostes – està bastant lligat a tres elements: demanar ajuda, posar un títol polèmic o alarmista, i ser una participant habitual.

El perfil de les participants varia segons de quin fòrum estem parlant. Així, mentre que a Lactancia estilísimo hi ha un ampli grup de participants veteranes expertes força consolidat, a PyR Padres CLM AEP aquest grup és molt més reduït. En quant a les participants noves – o novates – a Lactancia estilísimo acostumen a constituir un ampli grup amb força participants habituals, algunes de les quals esdevindran veteranes, mentre que a PyR Padres CLM AEP aquest grup és molt més “de pas”, és a dir, només intervé per fer la seva pregunta i sovint desapareix per no tornar més – tot i que desconec si continuen participant de manera invisible com a lectores. Aquest també és un fenomen explicable per la presència de l'expert, que fa que costi més a les participants fer-se seu el fòrum.

En quant a l'economia de la veritat, observem força convergència en tots dos fòrums. En tots dos es valora molt l'instint com a guia per a dur amb èxit la lactància i, en general, la cria dels fills. Fins i tot el Comitè, com a expert, hi està d'acord. Però això no impedeix que a tots dos fòrums, es busqui el recolzament científic, necessari per fer front a les crítiques i pressions externes. Tot i que moltes vegades la informació demanada és una dada objectiva per resoldre un problema concret, molt sovint sembla que no es busca el consell de l'expert per seguir-lo cegament, sinó que s'intenta trobar l'expert que té una opinió que encaixa amb el que un mateix vol fer. És potser aquest un motiu important del perquè de tants agraïments al Comitè.

En general, els pediatres - i tots els metges – són durament criticats i se'ls despulla de tota autoritat en matèria de lactància a no ser que demostrin uns coneixements actualitzats i d'acord al que diuen els experts “autoritzats” – que més endavant mencionaré. Tampoc la indústria farmacèutica i d'alimentació infantil són fonts fiables pel seu evident interès mercantil, sovint enfrontat a la salut del nadó i a la lactància natural. Els mitjans de comunicació són també força criticats, especialment les revistes adreçades a les mares. Estivill, com a fenomen mediàtic

degut al seu èxit editorial *Nen, a dormir* i al seu mètode contrari al collit, és també objecte de les crítiques i fins i tot de l'odi de moltes de les participants. En general, són fonts de coneixement rebutjades totes aquelles que van en contra del model de criança acceptat que inclou, evidentment, l'alletament matern, però també el collit – o, com a mínim, atendre el nen durant la nit – i un tracte general respectuós amb el nen.

Per contra, les fonts de coneixement reconegudes són aquelles que respecten aquest model de criança, i són fonts admirades si en fan una defensa aferrissada. La OMS, Lacmat – com a llista de distribució recolzada per una universitat i per pediatres formats en lactància – i d'altres pediatres i experts reconeguts – com el Dr. Sears o els mateixos membres del Comitè – són algunes de les fonts més citades. Però l'expert més citat, admirat i recomanat és, indubtablement, Carlos González. Aquest èxit deu tenir molt a veure amb la recent publicació del seu últim llibre, però té també una fàcil explicació pel seu contacte directe amb un dels grups de suport dels més actius a la xarxa – Alba – i també per la seva participació personal a fòrums i llistes freqüentades per algunes de les participants, així com per les conferències i xerrades que fa – alguna de les quals es pot trobar també a la xarxa. Així mateix, és un cas bastant aïllat de suport al model de criança predominant entre les participants del fòrum entre els autors en llengua castellana.

Entre les pròpies participants en els fòrums hi ha algunes que esdevenen veritables expertes, especialment a Lactància estilísimo. A PyR Padres CLM AEP, tot i que algunes poques participants demostren els seus coneixements i aconsellen sovint a les mares que pregunten, la màxima autoritat, que eclipsa a les altres i rarament és contestada és, per suposat, el Comitè. Això no impedeix que aquí es citin moltes de les fonts de prestigi que ja hem esmentat, però aquest recurs té molta menys importància en aquest fòrum que en el de Lactància estilísimo. És també per aquest motiu que la importància dels grups de suport, tant a nivell de participació com de fonts de coneixement és desigual en un fòrum i altre.

Observo que l'enfrontament entre discurs científic i discurs tradicional – el que anomenaríem *saber popular* – queda desplaçat per un enfrontament entre dos discursos científics de caire oposat – un de proactiu i un altre de reactiu. Això és degut a la desaparició d'aquest discurs tradicional, que ha sucumbit sota les pressions d'un discurs científic que durant dècades ha estat perjudicial per la lactància materna. Tot i la insistència de les participants al fòrum d'enfrontar aquest saber científic amb l'instint matern, el cert és que aquest instint no sol ser rival davant un metge revestit d'autoritat científica. Cal, per tant buscar un altre discurs científic que recolzi el que l'instint aconsella a les mares, un discurs científic respectuós amb la criança natural i basat l'evidència; és a dir, en realitat molt més científic que el discurs científic tradicional, que sovint està basat en mites i informacions errònies.

L'apropiació del coneixement te lloc parcialment on-line, a través de la tasca de les que he anomenat veteranes, però és un procés que te lloc en gran mesura off-line, i molt lligat a la

tasca dels grups de suport. Cal observar que les fonts acceptades en un i altre fòrum coincideixen, malgrat que a Lactància estilísimo la presència i influència dels grups de suport sembla molt més gran. Però també és cert que el Comitè és molt proper en el seu discurs a aquests grups de suport, i que fins i tot la seva pàgina web informativa coincideix gairebé paraula per paraula amb la informació donada, per exemple, a la pàgina web del grup Alba.

Així doncs, podem veure que la presència d'un expert que dirigeix el fòrum talla molt la possibilitat d'establir relacions personals entre els participants del fòrum, i evita que el fòrum esdevingui una veritable comunitat, limitant la seva funcionalitat a la vessant informativa mitjançant el mecanisme de pregunta-resposta. Malgrat tot, la funció de suport resulta ineludible i també es dona en el fòrum dirigit per l'expert, tot i que les demandes de suport resulten en aquest cas menys explícites. En quant a l'economia de la veritat, podem veure com en tots dos fòrums les fonts acceptades de coneixement acaben sent les mateixes o tenen discursos molt similars, però els mecanismes d'apropiació del coneixement són molt més rics al fòrum de mares que al de l'expert degut a la presència de les veteranes i un grup estable de noves participants que asseguren el "relleu generacional". En tots dos casos, però, la tasca d'apropiació s'ha dut a terme en gran mesura off-line, sense menysprear les interaccions entre fòrums, donat que aquests no són organismes aïllats (ni respecte a la resta del món virtual, ni respecte del món real).

9. Futures línies de recerca

A partir d'aquesta aproximació als col·lectius virtuals centrats en la lactància materna queden moltes portes obertes de cara a una futura recerca. El tema de l'apropiació del coneixement i l'economia de la veritat és un dels més interessants, i en el que encara es podria fer molt més perquè és un camp no gaire estudiat.

Un altre tema que podria resultar fructífer seria l'estudi de la persistència d'aquests col·lectius més enllà del vehicle del fòrum – entès com a eina de comunicació. Aquest estudi m'ha semblat interessant arrel del descontentament de les participants del fòrum de Lactància – i de tot el conjunt de fòrums d'estilísimo – amb la tasca dels administradors d'aquests fòrums, i el trasllat massiu de participants a altres fòrums; especialment *Cosas de Casa*¹¹⁶ i *Crianza Natural*¹¹⁷, on les participants han continuat la seva relació com qui deixa de reunir-se en un bar per fer-ho en una cafeteria.

La relació entre món virtual i món real també és un camp d'estudi que donaria molt de sí. Com a exemple puc posar la creació d'un grup d'ajuda mútua¹¹⁸ presencial per part d'una

---

¹¹⁶ <http://miarroba.com/foros/ver.php?id=115550>

¹¹⁷ <http://www.crianzanatural.com/forum/>

¹¹⁸ El grup es reuneix tots els dimarts al matí al Centre Cívic de Sant Martí, a Barcelona. La mare fa servir l'àlies Yuca als fòrums de maternitat de enfemenino.com, participant als quals va gestar la idea.

mare que, inspirada pels intercanvis virtuals als fòrums, ha volgut traslladar aquest ambient a una relació més propera, cara a cara.

10. Bibliografia

- **Alvarez i Bes, Mª Dolors.** *Descubre los grupos de ayuda mutua. (GAM).* Mujeres y Salud, n.8.
http://mys.matriz.net/mys08/experiencias/exp_08_02.html
- **Baym, Nancy K.** *La emergencia de la comunidad on-line.* A: Steven G. Jones (ed). Cibersociedad 2.0. (pàg. 55-84) Editorial UOC, 2003.
- **Comité de Lactancia Materna de la Asociación Española de Pediatría.** *Informe técnico sobre lactancia materna en España.* An Esp Pediatr 1999;50:333-340.
<http://www.aeped.es/anales/anales96-99/suma/vol50/50-4/50-4-2.pdf>
- **González, Carlos.** *Bésame mucho.* Ed. Temas de hoy, 2003.
- **González, Carlos.** *Mi niño no me come.* Ed. Temas de hoy, 1999.
- **Herring, Susan C.** *Two variants of an electronic message schema.* A: Susan C. Herring (ed). *Computer-Mediated Communications. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives.* (pàg. 81-106) John Benjamins Publishing Co, 1996.
- **Jones, Steven G.** *Información, Internet y Comunidad: apuntes para una comprensión de la comunidad en la Era de la Información.* A: Steven G. Jones (ed). Cibersociedad 2.0. (pàg. 21-53) Editorial UOC, 2003.
- **Lawrence, Ruth A.** *La lactancia materna.* Mosby, 1996.
- **Rheingold, H.** *La comunidad virtual.* Gedisa, 1996.
- **Taylor, Shelley E.,** *Lazos vitales.* Ed. Taurus, 2002.
- **Temboury Molina, MC** Asociación Española de Pediatría. *Informe sobre el conocimiento de los residentes de pediatría en el manejo de la lactancia materna.* An Pediatr 2003; 58: 263 – 267.
<http://db.doyma.es/cgi-bin/wdbcgi.exe/doyma/mrevista.fulltext?pid=13043564>
- **Vayreda, A. et al.** *La Sociabilitat al campus virtual: Una aproximació a l'estudi de les comunicacions, interaccions i relacions dels estudiants de la UOC.* Informe de Recerca. Universitat Oberta de Catalunya, 2000.
- *El apoyo de pares ayuda a las madres sin experiencia a resolver problemas con la lactancia.* EnRedDatos Número 26 Enero de 2002.
http://www.lacmat.org.ar/enred/bol_26/26comen.htm
- *Colecho o cama familiar.* Crianza Natural. <http://www.crianzanatural.com/art/art1.html>
- *¿Què es crianza natural?* Crianza Natural. <http://www.crianzanatural.com/art/art4.html>

Annexos

1. Fòrums i llistes de distribució relacionats amb la lactància.

❖ **Lactància:**

➤ **Fòrums**

- Foro Lactancia Estilísimo.com:
<http://foros.estilisimo.com/phorum/list.php?f=23>
- Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES). AEP.
<http://www.aeped.es/lac-mat/foros/pyr-padres.htm>
- BabyForo de Babysitio – Tengo un bebé – Lactancia:
<http://www.babysitio.com/foro/list.php?f=21>
- Todo Bebé Club de Lactancia:
<http://www.todobebe.com/foros/ubbthreads/postlist.php?Cat=&Board=breastfeeding>
- Planetamama – Ideas y experiencias para las que estamos amamantando:
<http://www.planetamama.com/left/foros/foro4.htm>

➤ **Llistes de distribució**

- Lactancia Materna:
<http://www.elistas.net/lista/lactanciamaterna/archivo/>
- Mamás Amamantamiento Prolongado:
<http://www.elistas.net/lista/map/archivo/>
- El club de los bebés: Teta ¿sí o no? – Taller de lactancia.
<http://groups.msn.com/9cqnpihp6ekb2ga9bjp8de8j04/mensajes.msnw>
- Lacmat-I:
<http://www.dardemamar.netfirms.com/lactmat.htm> (instruccions de subscripció)

❖ **Maternitat i criança:**

➤ **Fòrums**

- EnFemenino – Foro Maternidad Tu Bebé:
<http://www.enfemenino.com/world/comunaute/forum/forum1.asp?forum=Matern2>
- Todo Bebé Club de Mamás:
<http://www.todobebe.com/foros/ubbthreads/postlist.php?Cat=&Board=Mothers>
- Baby Foro de Babysitio – Tengo un bebé – General
<http://www.babysitio.com/foro/list.php?f=9>
- El foro de Cyberpadres:
<http://www.cyberpadres.com/fforum/index.htm>

- Planetamá – Grupo de mamás con bebés de 0 a 12 meses:
<http://www.planetamama.com/left/foros/servicios.htm>
- **Llistes de distribució**
  - Crianza Natural:
<http://www.elistas.net/lista/crianzanatural/archivo/>
- ❖ **Embaràs i part:**
  - **Fòrums**
    - EnFemenino – Foro Maternidad Embarazo:
<http://www.enfemenino.com/world/communaute/forum/forum1.asp?forum=Matern1>
    - Foro Embarazadas Estilísimo.com:
<http://foros.estilisimo.com/phorum/list.php?f=22>
    - Todo Bebé Club de Embarazadas:
<http://www.todobebe.com/foros/ubbthreads/postlist.php?Cat=&Board=Pregnant>
    - Baby Foro de Babysitio – Estoy embarazada
<http://www.babysitio.com/foro/list.php?f=9>
    - PlanetaMamá – Estoy embarazada
http://www.planetamama.com/left/foros/foro2_f.htm
  - **Llistes de distribució**
    - ApoyoCesareas:
<http://www.elistas.net/lista/apoyocesareas/archivo/>
- ❖ **Generals (inclou tot o part dels temes anteriors):**
  - **Fòrums**
    - Distrito Mujer y salud – Telepolis (link des de <http://www.mimatrona.com/>):
<http://www.telepolis.com/cgi-in/web/FOROSUBC?foro=Mujer+y+salud>
    - Foro General MundoPadres:
<http://foros.estilisimo.com/phorum/list.php?f=15>
- ❖ **Múltiples (Bessons i més)**
  - **Fòrums**
    - Todo Bebé Padres de mellizos, trillizos y superfamilias en general
<http://www.todobebe.com/foros/ubbthreads/postlist.php?Cat=&Board=multiples>
    - Babyforo de Babysitio – Familias múltiples:
<http://www.babysitio.com/foro/list.php?f=24>

2. Descripció dels fòrums i llistes de distribució centrats en la lactància.

➤ **Fòrums**

❖ **Foro Lactancia Estilísimo.com:**

<http://foros.estilissimo.com/phorum/list.php?f=23>

Missatges organitzats en forma d'arbre (es pot veure amb l'opció Conversación completa) però a efectes pràctics, en la versió per defecte, totes les respostes es llegeixen a un mateix nivell.¹¹⁹

Pertany a un portal comercial del grup Wanadoo dedicat a comunitats virtuals dirigides a dones. El portal estilísimo compta, a part dels fòrums, amb seccions dedicades a temes diversos com “Hogar”, “Gente”, “Moda y belleza”, “Familia”, etc. El portal inclou molta publicitat tant a la pròpia pàgina com a base de *pop-ups*. A més del fòrum de lactància hi ha d'altres dedicats a temes diversos relacionats amb la dona. Hi ha un moderador que no dirigeix les converses ni hi intervé per res, fora d'avisar de noves funcionalitats del sistema o posar ordre quan hi ha intervencions inapropiades.

És un fòrum amb un nivell d'activitat força alt.

❖ **Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES). AEP.**

<http://www.aeped.es/lac-mat/foros/pyr-padres.htm>

Missatges organitzats en forma d'arbre. Pertany al Comitè de Lactància Materna de l'Associació Espanyola de Pediatria i, per tant, està inserat en un sistema de pàgines lliure de publicitat i amb continguts sobre pediatria, tant dedicat als pares com als professionals. És un fòrum dirigit a pares i en el qual responen pediatres del Comitè, però les respostes també estan obertes a altres pares (de fet, principalment hi participen mares). És un fòrum moderadament actiu, amb un nivell d'activitat constant, i actualització pràcticament diària. Existeix un fòrum paral·lel dedicat a professionals.

❖ **BabyForo de Babysitio – Tengo un bebé – Lactancia:**

<http://www.babysitio.com/foro/list.php?f=21>

Missatges organitzats en forma d'arbre. Pertany al portal comercial argentí Babysitio, integrat per un grup de professionals de la salut que ofereixen articles i consells sobre l'embaràs, el part i el nadó. Inclou també eines, botiga virtual i fòrums. És un fòrum poc actiu, però amb un bon nivell de respostes.

---

¹¹⁹ Al final del període d'observació, es van fer millores tècniques al fòrum de manera que en qualsevol opció podem veure l'arbre de respostes. Però com els missatges es continuen presentant de manera seqüencial i cronològica, la funcionalitat no és aprofitada correctament pels participants.

❖ **Todo Bebé Club de Lactancia:**

<http://www.todobebe.com/foros/ubbthreads/postlist.php?Cat=&Board=breastfeeding>

Missatges organitzats en forma d'arbre. Pertany al portal comercial TodoBebé, dedicat a l'embaràs, part i al nadó. És un grup que ofereix informació mèdica i consells diversos, en espanyol, amb informació particular segons els països des d'on es faci la visita. La seva seu central és a Miami. Inclou informació, botiga virtual, club social i fòrums. És un fòrum no massa actiu, però amb activitat constant i bon nivell de respostes.

❖ **Planetamama – Ideas y experiencias para las que estamos amamantando:**

<http://www.planetamama.com/left/foros/foro4.htm>

Missatges organitzats en forma d'arbre. Pertany al portal PlanetaMamá, una guia des de la planificació familiar fins a la criança dels nens, auspiciada per la Secretaria de Salut argentina i on col·laboren diferents professionals sanitaris. És un fòrum moderadament actiu, amb un bon nivell de respostes i activitat constant.

➤ **Llistes de distribució**

❖ **Lactancia Materna:**

<http://www.elistas.net/lista/lactanciamaterna/archivo/>

Aquesta llista es pot consultar també via web, però no té estructura d'arbre de preguntes i respostes. Llista creada a iniciativa d'Itziar Blanco, mare de dues filles a les que ha alletat. És una llista gens activa.

❖ **Mamás Amamantamiento Prolongado:**

<http://www.elistas.net/lista/map/archivo/>

Aquesta llista es pot consultar també via web, però no té estructura d'arbre de preguntes i respostes. Llista creada a iniciativa d'Ale Galván, per intercanviar informació entre mares que alletin els seus fills més enllà de l'any. És una llista molt poc activa, però manté una activitat constant.

❖ **El club de los bebés: Teta ¿sí o no? – Taller de lactancia.**

<http://groups.msn.com/9cqnpihp6ekb2ga9bjp8de8j04/mensajes.msnw>

Aquesta llista es pot consultar també via web, i té estructura d'arbre de preguntes i respostes. En realitat, és un grup de msn, creat a iniciativa d'Anabel, una mare que no va poder alletar el seu primer fill, però sí ho fa amb la segona. És una llista gens activa, però va mantenint el nivell d'activitat, i els participants es troben més aviat a través d'un xat.

❖ **Lacmat-I:**

<http://www.dardemamar.netfirms.com/lactmat.htm> (instruccions de subscripció)

Llista engegada per la fundació Lacmat, una ONG argentina que treballa en favor de la salut maternoinfantil, amb especial èmfasi en la lactància materna. La llista lacmat-I compta amb el suport tècnic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Buenos Aires, està adreçada a professionals de la salut (llevadores, pediatres, infermers...), psicòlogues, mares i pares, i té

com a objectiu comentar novetats o resoldre dubtes sobre lactància. És una llista força “tècnica” i bastant activa, si tenim en compte el nivell dels missatges rebuts, podem pensar que hi ha una gran massa d’oients que només participen ocasionalment per expressar dubtes, i un grup més reduït “d’experts” que intervenen més sovint. En tot cas, el nivell d’activitat és constant i continuat.

3. Vitalitat dels fòrums i llistes de distribució centrats en la lactància.

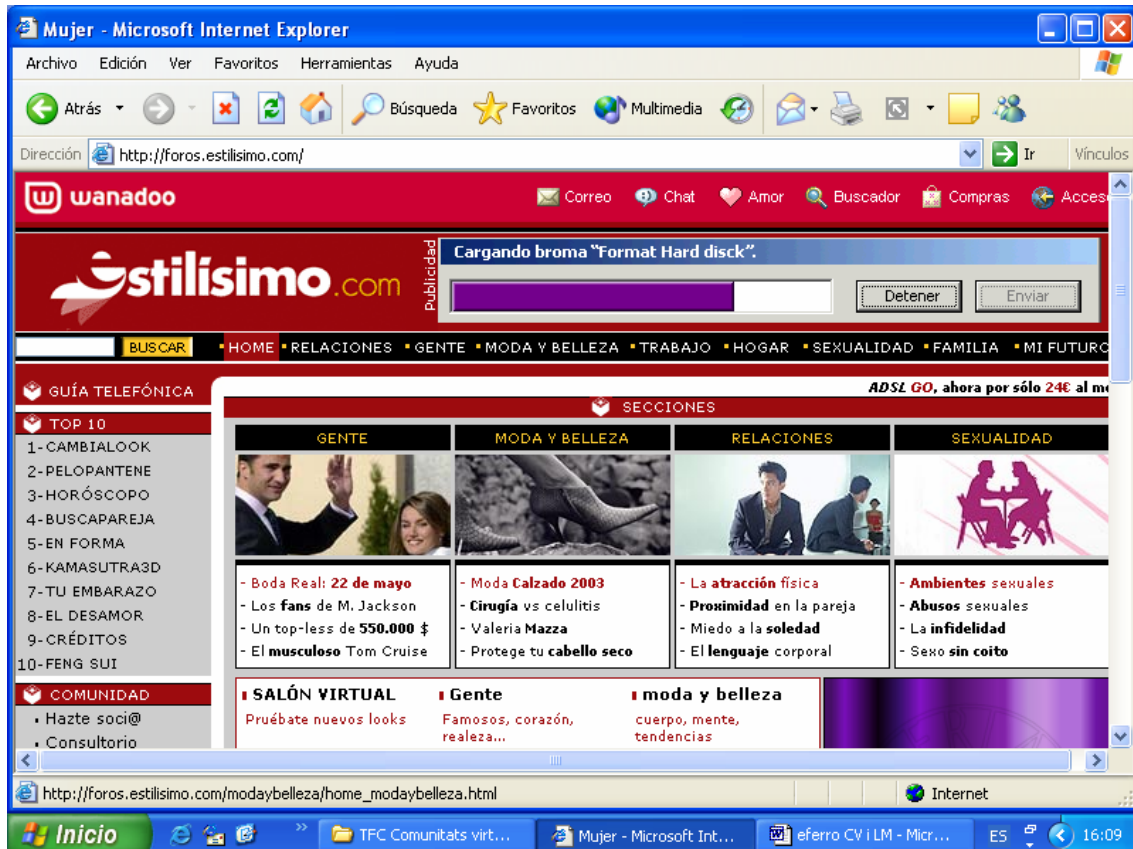
Dades enregistrades entre el 28 de juny i el 5 de juliol de 2003. Pel càlcul del promig de respostes per missatge s'han tingut en compte totes les respostes a un missatge que hagi estat respost per últim cop en el període citat, tot i que la resposta comptabilitzada fos anterior.

Col·lectiu virtual	Nombre de missatges	Promig de respostes per missatge	Nombre de subscripcions	Nombre de participants (actius)
Foro Lactancia Estilísimo.com	208	3,3	-	35
Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES). AEP	37	3,2	-	13
BabyForo de Babysitio – Tengo un bebé – Lactancia	7	4,8	-	4
Todo Bebé Club de Lactancia	13	4,8	-	9
Planetamama – Ideas y experiencias para las que estamos amamantando	35	4,7	-	16
Lactancia Materna	0	-	22	0
Mamás Amamantamiento Prolongado	2	-	90	2
El club de los bebés: Teta ¿sí o no? – Taller de lactancia	1	2	-	1
Lacmat-1	22	-	-	13

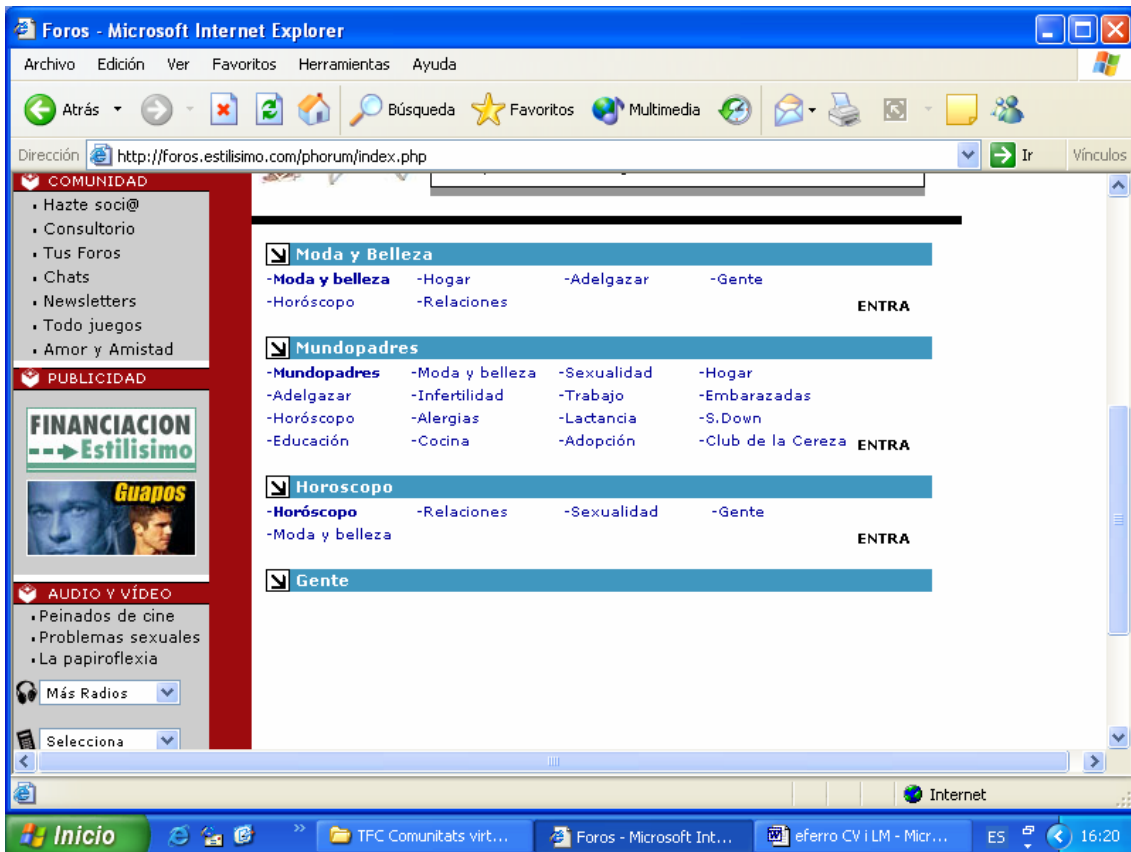

4. Impressions de pantalla

(Fòrums Lactancia estilísimo i PyR Padres CLM AEP i pàgines associades)

Portal estilísimo.com

Fòrums estilísimo.com

Portal MUNDOPADRES

Foros - Microsoft Internet Explorer

Archivo Edición Ver Favoritos Herramientas Ayuda

Dirección <http://foros.estilismo.com/phorum/list.php?f=23> Ir Vínculos

Lista de Foros | Escribir mensaje | Buscar | Autenticarse | Regístrate | Normas del foro | Ver Perfiles

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14

Conversación completa

Temas de Discusión	Autor	Fecha/ Hora	Réplicas
primera semana guarde: fracaso.	Jeid	24/11/2003 15:53:22	0
Metí a Asier en mi cama....	SUSANI	24/11/2003 15:52:05	5
¿cómo le cortais las uñas?	AnabMJ	24/11/2003 15:48:53	1
Cuarto trimestre de gestación	Lavi	24/11/2003 14:44:20	2
Mamas recientes que han tenido sus bebés en la Seguridad Social	NURI 71	24/11/2003 14:04:48	4
Que pensais del chupete?.....	cucutsa	24/11/2003 13:11:21	5
Fotos de Alejandro	clara31	24/11/2003 13:07:04	1
pregunta pelín controvertida	Sandysof	24/11/2003 10:32:10	12
Cuando se recupera la figura de no embarazada?	tunita	24/11/2003 10:25:19	7
Un buen profesional	sirpe	24/11/2003 08:49:58	4
Duerme boca abajo!	Chiru	24/11/2003 01:16:13	4
EL NIÑO PIDE PAPILLA...??	Yleria	24/11/2003 00:58:21	1
REPORTAJE LACTANCIA TVE3	Yleria	23/11/2003 23:33:17	1

Internet

Inicio TFC Comunitats virt... Foros - Microsoft Int... eferro CV I LM - Micr... ES 16:28

Fòrum Lactancia estilísimo

Asociación Española de Pediatría - AEP, la puerta a la información pediátrica en español - Microsoft Internet Explorer

Archivo Edición Ver Favoritos Herramientas Ayuda

Dirección <http://www.aeped.es/> Ir Vínculos

ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE PEDIATRÍA

SALUTACION del PRESIDENTE Desafía tus conocimientos sobre la PKU

Más de 8.000 pediatras y cirujanos pediátricos, al cuidado de la salud de los niños y adolescentes desde 1949

Mapa | Contactar | Boletín web | Términos de uso

<p>Nuestra Asociación</p> <ul style="list-style-type: none"> Junta Directiva Estatutos Sociedades- Secciones Cómo ser socio Notas y Comunicados La AEP en los medios <p>Afiliarse en tiempo real</p> <ul style="list-style-type: none"> Pediatras extranjeros Espanoles en el extranjero Otros profesionales <p>Publicaciones</p> <ul style="list-style-type: none"> Anales de Pediatría Protocolos de la AEP <p>Grupos y Comités</p> <ul style="list-style-type: none"> Info General Comité Lactancia Materna Comité Asesor de Vacunas G. Muerte Súbita Lactante <p>Vacuna de la Gripe Comunicado del Comité Asesor de Vacunas</p>	<p>Noticias Pediátricas Más »</p> <ul style="list-style-type: none"> A partir de Enero el pollo inactivada Documento lactancia materna en rumano Nueva web de reumatología pediátrica Congreso Latinoamericano Pediatría <p>ampliar y leer más noticias</p> <p>Preguntas y Respuestas</p> <p>Sobre Vacunas responde el Comité Asesor de Vacunas</p> <p>El CAN informa profesionales - padres</p> <p>Comité de Lactancia Materna responde el Comité de Lactancia Materna de la AEP</p> <p>Anales de Pediatría Más »</p> <p>Ya puede consultar el número de Noviembre de ANALES de PEDIATRÍA textos completos</p>	<p>Congreso de la AEP-2004 Más »</p> <p>53 CONGRESO AEP 2004 MADRID 17/19 JUNIO</p> <p>limite recepción comunicaciones 17 febrero 2004 descargue el formulario</p> <p>(-todo aquí-)</p> <p>Educación para la Salud Más »</p> <p>EN UN PLUS PLUS del SOL TE PROTEGEMOS</p> <p>La protección solar es el primer tema de la campaña de Educación Sanitaria de la AEP. Conózclos todos</p> <p>Formación Continuada</p> <p>Anales de Pediatría Continuada (APC), el nuevo programa de formación multimedia de la AEP. Acceda gratis a los 2 primeros números</p> <p>Programa de Actualización en Vacunas (PAV). Disponible ya el</p>	<p>Congresos</p> <ul style="list-style-type: none"> 53 Congreso de la AEP Agenda Congresos - Cursos <p>Formación</p> <ul style="list-style-type: none"> AP Continuada Curso Vacunas (PAV) <p>Premios y Becas</p> <ul style="list-style-type: none"> Convocatorias anuales Premios Balmis <p>Servicios</p> <ul style="list-style-type: none"> Noticias Pediátricas Ofertas de Trabajo Directorio de Enlaces Todo sobre la OPE Ser pediatra en España Comentarios sobre Libros <p>Infamilia</p> <ul style="list-style-type: none"> El Área para los padres <p>Área de Socios</p> <ul style="list-style-type: none"> Alta en el área Entrar (registrados)
--	--	---	---

Internet

Inicio TFC Comunitats vi... Asociación Españo... eferro CV I LM - Mi... ES 22:36

Página principal AEP

Comité de Lactancia Materna de la AEP - Microsoft Internet Explorer

Archivo Edición Ver Favoritos Herramientas Ayuda

Dirección <http://www.aeped.es/lac-mat/index2.htm> Ir Vínculos

ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE PEDIATRÍA

Principal Mapa Web

Las recomendaciones para la lactancia materna en [árabe](#) y [rumano](#) **nuevo**

Comité de lactancia materna de la AEP

- Integrantes del Comité
- Recomendaciones para la Lactancia Materna
- Preguntas al Comité (padres y profesionales)
- Enlaces de interés en Lactancia Materna
- Directorio de Grupos de Apoyo
- Otros Documentos de interés

Web de Lactancia Materna y Medicamentos **nueva**

Asociación Española de Pediatría

Contenidos mantenidos por Juan José Lasarte Director de

Internet

Inicio TFC Comunitats vi... Comité de Lactanc... eferro CV i LM - Mi... ES 22:41

Página principal CLM

Preguntas y respuestas sobre vacunas. El CAV informa. Webd e la AEP - Microsoft Internet Explorer

Archivo Edición Ver Favoritos Herramientas Ayuda

Dirección <http://www.aeped.es/lac-mat/foros/pyr-padres.htm> Ir Vínculos

[volver al principal de foros](#)

consejos de uso del Área de Preguntas y Respuestas para Padres

- Para formular una nueva pregunta pulse en "escribir un nuevo mensaje"
- **incluya siempre** su nombre y apellidos, lugar de residencia y e mail (compruebe que este esta escrito correctame
- De no ser así su pregunta no será contestada.
- **póngale un título a la pregunta** que permita identificar bien a qué se refiere esta.
- Para volver a visualizar el foro como al principio pulse "recargar este foro"

Preguntas sobre Lactancia Materna (PADRES)

[Recargar este foro](#) | [Escribir un nuevo mensaie](#) | Mensajes antiguos

Temas	Autor	Fecha
poco peso nuevo	Montse	24-11-03 12:14
Re: poco peso nuevo	IRENE	24-11-03 14:22
Bolsas de congelación nuevo	Raquel	21-11-03 02:44
Re: Bolsas de congelación nuevo	Diana	21-11-03 16:35
Re: Bolsas de congelación nuevo	comite de lactancia	24-11-03 02:37
Re: Bolsas de congelación nuevo	Raquel	24-11-03 05:59
Re: Bolsas de conoelación nuevo	paula	24-11-03 12:08

Listo

Internet

Inicio TFC Comunitats vi... Preguntas y respu... eferro CV i LM - Mi... ES 22:46

Fòrum PyR Padres CLM AEP

5. Converses actives/dia i missatges/dia als fòrums

(Lactancia estilísimo, PyR Padres CLM AEP)

DIA	Fòrum Lactancia estilísimo				Fòrum PyR Padres CLM AEP					
	Converses actives	Missatges			Converses actives	Missatges				(Respostes del Comitè)
		TOTAL	Preguntes	Respostes		TOTAL	Preguntes	Respostes		
15/09/2003	6	7	2	5	4	4	1	3	0	
16/09/2003	6	14	3	11	5	9	2	7	5	
17/09/2003	5	7	4	3	5	8	4	4	4	
18/09/2003	7	13	1	12	5	9	2	7	3	
19/09/2003	12	24	4	20	4	6	1	5	1	
20/09/2003	5	19	2	17	2	2	1	1	0	
21/09/2003	4	10	2	8	7	14	6	8	4	
22/09/2003	9	20	5	15	7	13	4	9	5	
23/09/2003	10	26	5	21	8	10	2	8	3	
24/09/2003	9	20	1	19	5	10	2	8	4	
25/09/2003	9	18	2	16	8	13	4	9	3	
26/09/2003	14	35	10	25	6	7	0	7	6	
27/09/2003	14	37	4	33	2	7	1	6	2	
28/09/2003	10	18	3	15	2	3	0	3	0	
29/09/2003	10	29	3	26	1	2	1	1	1	
30/09/2003	15	31	7	24	9	13	6	7	3	
01/10/2003	10	25	4	21	7	18	0	18	4	
02/10/2003	14	34	6	28	5	9	3	6	0	
03/10/2003	10	28	1	27	7	11	2	9	2	
04/10/2003	10	24	2	22	4	7	3	4	0	
05/10/2003	9	34	5	29	5	9	2	7	1	
06/10/2003	6	13	1	12	10	24	3	21	7	

* 1 pregunta del comitè

07/10/2003	14	42	5	37	9	14	5	9	1
08/10/2003	10	31	6	25	10	12	1	11	10
09/10/2003	13	32	7	25	2	3	1	2	1
10/10/2003	13	42	7	35	6	14	4	10	0
11/10/2003	5	13	5	8	11	22	6	16	2
12/10/2003	12	19	4	15	13	25	4	21	12
13/10/2003	13	19	5	14	7	12	2	10	4
14/10/2003	15	32	2	30	6	14	1	13	2
15/10/2003	9	20	4	16	11	22	7	15	7
16/10/2003	12	43	6	37	12	19	7	12	1
17/10/2003	13	40	6	34	8	14	1	13	8
18/10/2003	17	35	4	31	3	7	2	5	2
19/10/2003	13	32	5	27	8	22	7	15	6
20/10/2003	6	12	1	11	9	25	2	23	6
21/10/2003	10	19	4	15	6	14	2	12	1
22/10/2003	12	40	6	34	4	5	1	4	2
23/10/2003	6	22	4	18	6	11	4	7	4
24/10/2003	11	24	5	19	4	14	1	13	1
25/10/2003	6	13	2	11	3	6	1	5	1
26/10/2003	5	8	2	6	5	13	2	11	1
27/10/2003	10	32	6	26	14	31	9	22	12
28/10/2003	11	31	5	26	7	18	4	14	3
29/10/2003	11	26	5	21	7	14	3	11	5
30/10/2003	8	25	3	22	2	2	1	1	1
31/10/2003	11	19	4	15	2	2	2	0	0
	470	1157	190	967	293	563	130	433	151

6. Participants al fòrum PyR Padres CLM AEP

PARTICIPANTS	Intervencions
Comité de Lactancia AEP	151
Désirée Sanz	68
Mari Carmen	37
Montse	29
crístina	22
Elena	19
Laura	17
Raquel	14
JANETH	12
Isabel	10
Mamen González	10
Myriam	9
carmen	8
judith ribas bergadà	8
maria	8
Luciana	6
Montse.	6
AURORA PÉREZ QUESADA	5
ESTHER	5
Michela	5
Amparo	4
begoña	4
sara	4
Anabel	3
Carmen Eva Pérez, Asturias	3
ELVIRA PEÑATE LEON	3
Eva	3
Malena	3
Marisa	3
Ricardo	3
Susana Díaz Jiménez	3
xilvia	3
Ana	2
Ana Belén	2
Anuska	2
Caterina	2
Chus	2
Elisa	2
Eva García-Peña	2
Fina	2
gata	2
Isabela Plaza L.	2
johanna	2
Mª Jesus	2
Marisa Prieto	2
Mayte	2
Miriam	2
Nuria	2

VARIACIONES COMITÉ	Intervencions
comite de lactancia	40
Comité de lactancia	15
Comité de Lactancia AEP	49
comite de lactancia materna	15
Comité de Lactancia materna	2
comite de lactancia materna AE	7
Comité de LM de la AEP	4
Comité Lactancia materna	19

151

Pilar	2
Sandra	2
Virginia	2
Almudena	1
Ana Belén Montoro	1
ana-coruña	1
anamari	1
beatriz	1
CAROLINA	1
Danae	1
Deivid	1
Elena Gómez	1
Eva Gimeno	1
Helena	1
IFM	1
Isabel Carballal Costas Vigo	1
Isabela Plaza	1
joha	1
josefa.aguayo.sspa. @juntadeand	1
laura Riveiro	1
LIDIA GONZALEZ NIETO	1
Lisa Hatle	1
Luisa del Campo	1
Mª Del Carmen González Granado	1
Marga	1
Mariam	1
maribel	1
Maricarmen	1
martha sonia	1
May	1
Mayra	1
mercedes	1
Modesta	1
Monica Garcia	1
Natalia Izard	1
paca	1
Pilar Díaz	1
Pilar Mur	1
Reme	1
Rosa	1
Ruth	1
Ruth Gaviña Farrús (Gurb, Barc	1
Silvia Castro Menéndez/Gijón	1
Susana Díaz	1
uri	1
yolanda	1
Total:	569

7. Participants al fòrum *Lactancia estilísimo*

PARTICIPANTS	Intervencions
koala66	80
Irene75	69
Pas	68
begojj	53
Lavi	48
ANAOT	42
cucutsa	42
Aquarela	41
fmesa	38
walkiriam	33
mopi	31
NOELIA72	30
Sirka	27
throb	24
mymother	23
SoyMariajoo	23
AJR	18
akashita	18
machusa	18
pilidevigo	18
ainara81	16
clara31	16
mmalena	15
moinatal	15
antest	14
pattypardu	13
pepperkake	12
delydan30	10
iziar2	10
maternova	10
yleria	10
yolcd	10
Casualidad	9
nurica2	9
luna20	8
macu	8
AnabMJ	7
auma	7
koxka	7
sulanza	7
ARCOIRIS	6
brisa1	6
Missbe	6
dolça	5
loli_rodriguez	5
maruja	5
unalu03	5

ziniat	6
abril03	4
anavii	4
Aran77	4
aural	4
BICHUQUIN	4
* EXALGR *	4
fuforilla444	4
marnie2	4
samonma	4
susadesevilla	4
susanacrrr	4
SUSANI	4
ANIMOSIDAD	3
charo	3
divra	3
esaf	3
hotlips	3
inmica	3
irina	3
iziar	3
led	3
marsa	3
mobajama	3
nayara6	3
pachita	3
patmaspelos	3
anber	2
arihom	2
cerezo	2
chilila	2
Cristina	2
danisofi	2
dress	2
evah	2
finanzas	2
limato	2
marisa1	2
rosa_ana	2
SUSS	2
thalena	2
triskel	2
AJG	1
ann	1
boc	1
Cariboni	1
charlie	1
chop	1
cirana	1
clara	1
didip	1
eima	1

full	1
gabita	1
guilube	1
inox	1
kattia	1
kinchu	1
lys_	1
mano	1
mariena	1
marines29	1
mayuelo	1
mimai	1
miriam29	1
monica2000	1
monsina	1
natimaba	1
natyusha	1
nuri_71	1
paopau	1
pitufa3	1
retse	1
Rosqui00	1
safo	1
sanndra	1
soniaylucia	1
trufa	1
tunita	1
VVV	1
yerba	1
Total:	1160